

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho
chápaní ve výchově na školách**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Vedoucí bakalářské práce:
PhDr. Mgr. Antonín Dolák, Ph.D.**

**Vypracoval:
Vlastimil Klimša**

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho chápání ve výchově na školách“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury.

Brno 30. 04. 2010

.....
Vlastimil Klimša

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Mgr. Antonínu Dolákovi, Ph.D. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

OBSAH

Úvod

Teoretická část

1. TERORISMUS A ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS

- 1. 1 Vymezení pojmu terorismus**
- 1. 2 Příčiny a důsledky terorismu**
- 1. 3 Vymezení pojmu islámský fundamentalismus**
- 1. 4 Počátky islámského fundamentalismu**
- 1. 5 Příčiny a důsledky islámského fundamentalismu**

2. ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS V EVROPĚ

- 2. 1 Současná podoba islámského fundamentalismu v Evropě**
- 2. 2 Islámský fundamentalismus v České republice**
- 2. 3 Vztah EU k problematice islámského fundamentalismu v Evropě**
- 2. 4 Postoj politické reprezentace ČR k islámskému fundamentalismu**

3. ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS V MÉDIÍCH A VE VÝCHOVĚ NA ŠKOLÁCH

- 3. 1 Vliv médií na společnost**
- 3. 2 Obraz terorismu a islámského fundamentalismu v médiích**
- 3. 3 Mediální výchova na základních a středních školách**
- 3. 4 Možnosti sociální pedagogiky při kultivaci vnímání islámu a muslimů**

Praktická část

4. EMPIRICKÁ ČÁST

- 4. 1 Charakteristika zkoumaného vzorku a popis výzkumné techniky**
- 4. 2 Stanovení výzkumných cílů**
- 4. 3 Interpretace výsledků výzkumného šetření**
- 4. 4 Shrnutí výsledků výzkumu a návrhy pro sociální pedagogiku v praxi**

ZÁVĚR

RESUMÉ

SUMMARY

SEZNAM LITERATURY

SEZNAM PŘÍLOH

ÚVOD

Terorismus a islámský fundamentalismus patří zvláště po 11. září 2001 (útoku radikálních islámských fundamentalistů na několik cílů ve Spojených státech) mezi nejčastěji skloňovaná slova. Jednalo se o nejbrutálnější akci v dějinách tzv. nového terorismu, fenoménu 21. století. Masová média pak umožnila sledování tohoto aktu i následného dění v přímém přenosu. Na tomto příkladu můžeme velmi dobře vidět blízký vztah terorismu a médií jako jeho nástroje. Masová média při teroristických akcích často znásobují účinnost teroristického útoku, protože existuje-li možnost sledovat teroristický útok v přímém přenosu, jeho psychický účinek se zněkolikanásobí během velmi krátké chvíle. Jak se ukazuje v těchto případech, mají média moc výrazně proměňovat veřejné mínění a hrají tak významnou roli i při utváření veřejného mínění, nejen o teroristickém útoku, ale také o muslimech a jejich náboženství – islámu. Přestože by se mediální realita měla co nejlépe blížit skutečnosti a měla by být objektivní, bývá velmi často obtížné tento cíl uskutečnit a média občas podávají jednostranné či dokonce tendenční informace. Proto je velmi důležité se věnovat mediální výchově žáků a studentů už od základních a středních škol, aby byli schopni rozpoznat skutečnou realitu od neobjektivních a tendenčních informací.

Ve své diplomové práci se chci zaměřit na mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho pojetí na školách. Hlavním cílem mé práce je zjistit, jak jsou studenti středních škol při svém studiu seznámeni s problematikou médií, mediálních sdělení, teroristických útoků a islámského fundamentalismu. Také se pokusím zmapovat, na kterých médiích sledují studenti nejčastěji zpravodajství a jaký je jejich celkový pohled na objektivitu zpravodajství a hrozící nebezpečí teroristických útoků na Českou republiku. Zaměřím se i na to, jak by sociální pedagogika mohla přispět ke kultivaci pohledu na islám a muslimské obyvatelstvo, které bývá často s teroristickými útoky spojováno jako celek, bez ohledu na to, že skutečnými viníky jsou pouze někteří radikální islámští fundamentalisté, se kterými většinové muslimské obyvatelstvo nemá nic společného.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol, tří teoretických a jedné výzkumné. V prvních třech kapitolách se zaměřím na teoretickou stránku tohoto problému a budu analyzovat literární prameny zabývající se touto problematikou. V první kapitole se budu zabývat vymezením pojmů terorismus a islámský fundamentalismus, jejich počátky, příčinami a důsledky. Ve druhé kapitole se soustředím na současné projevy

islámského fundamentalismu v Evropě a České republice a vztahem Evropské unie a české politické reprezentace k této problematice. Ve třetí kapitole se zaměřím na kladný či záporný vliv médií na společnost, obraz terorismu a islámského fundamentalismu v médiích, mediální výchovu na základních a středních školách a možnosti sociální pedagogiky při kultivaci vnímání islámu a muslimů. Ve čtvrté, výzkumné části mé práce, budu analyzovat a srovnávat výsledky získané z dotazníků vyplněných studenty střední školy, týkajících se problematiky médií, sledování zpravodajství na jednotlivých typech médií, mediální výchovy na školách a názory studentů na objektivitu zpravodajství a možné hrozící nebezpečí ze strany islámského fundamentalismu v České republice.

Terorismus, islámský fundamentalismus a média jsou velmi široké pojmy, o kterých je velmi nesnadné pojednat v jediné diplomové práci, přesto se pokusím aspoň částečně podat co nejpřesnější obraz této problematiky.

1. TERORISMUS A ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS

1. 1 Vymezení pojmu terorismus

Terorismus patří mezi nejzávažnější bezpečnostní hrozby současného světa. Základem pojmu terorismus je termín „teror“, který byl poprvé použit v dodatku Slovníku Francouzské akademie v roce 1798 v souvislosti s jakobínskou diktaturou během Velké francouzské revoluce. Tento termín vyjadřoval násilné postupy používané státem proti jeho odpůrcům. Hlavním cílem použitého násilí však nebyla i přes tisíce obětí fyzická likvidace oponentů, ale pouze navození atmosféry strachu, jež měla případné protivníky zastrašit a zajistit jejich loajalitu. (Ibáñez, 2009)

Jak uvádí Brzybohatý (1999a), slovo teror je odvozeno z latinského slova *terrere*, což přeloženo do češtiny znamená strašný nebo hrozný. Z toho vyplývá, že pojem terorismus v sobě zahrnuje takové metody a činnosti, které v lidech vyvolávají pocity hrůzy a strachu. Ve Spojených státech amerických byla v roce 1980 publikována definice terorismu, která se stala výchozím bodem pro posuzování a hodnocení teroristických činů. Tato definice zní takto: „ *Terorismus je propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické, náboženské nebo ideologické cíle. Terorismus zahrnuje i kriminální zločiny, jež jsou ve své podstatě symbolické a jsou cestou k dosažení jiných cílů, než na které je kriminální čin zaměřen.*“ (Brzybohatý, 1999a, s. 11)

Podle Mareše (2005) je při definici terorismu pro řadu odborníků důležitý i charakter obětí. Terorismus tak musí být podle některých definic směřován proti nevinným civilním obětem, které jsou vybírány náhodně a většinou nemají ve vztahu k místu a provedení teroristického činu možnost volby. Z tohoto důvodu bývají někdy z oblasti terorismu vyjímány např. akce proti vojenskému personálu okupační nebo intervenční mocnosti nebo atentáty na vojenské nebo politické vůdce. Tento přístup je však sporný, protože mnoho akcí proti politickým nebo vojenským vůdcům může mít prvotně zastrašující charakter a zvolené oběti mohou mít pouze zástupnou roli na úkor širšího poselství všem jejich spojencům, případně následovníkům. Z tohoto tvrzení tak vyplývá tato definice terorismu: „ *Terorismus je použití agresivního a excesivního násilí (anebo hrozba použitím takového násilí), které je naplánováno s dominantním účelem vyslat vážné zastrašující poselství zřetelně většímu počtu lidí (cílovému publiku) než*

pouze těm, kteří jsou primárními násilnými akty nebo hrozbami bezprostředně poškozeni.“ (Mareš, 2005, s. 22)

Někdy je také obtížné určit přesnou hranici mezi terorismem a pouhým organizovaným zločinem, protože součástí teroristických aktivit jsou i zločiny, které vytrženy z kontextu mohou být zařazeny do oblasti běžné kriminality nebo organizovaného zločinu. (Brzybohatý, 1999b) Navíc si teroristé často získávají prostředky ke své činnosti právě běžnou kriminalitou, např. krádežemi, loupežemi, podvody, vydíráním apod. Chceme-li tedy rozlišit teroristické činy od kriminálních, musíme brát v úvahu nejen přítomnost či nepřítomnost primární politické motivace, ale důležitým kritériem je i hodnocení následků. Jestliže mají důsledky kriminálního činu politický vliv a dopad, ohrožují výkon státní správy a moci a ohrožují velkou skupinu nezúčastněných a nevinných osob, pak můžeme tento skutek hodnotit jako teroristický čin.

Když mluvíme o terorismu je také důležité upřesnit prvky, které fenomén terorismu odlišují od běžných kriminálních činů a organizovaného zločinu. Proto musíme zdůraznit i důležitost psychologických aspektů. Podle francouzského sociologa Raymonda Barona (in Ibáñez, 2009) by termín terorismus měl být vyhrazen pro ten druh úmyslného použití násilí, který úspěšně vyprovokoval takové psychologické následky, které neodpovídají způsobeným lidským a materiálním škodám. Je totiž skutečností, že počet osob, které jsou (psychologicky) teroristickými útoky zasaženy, je vždy značně vyšší, než celkový počet jednotlivců, jež jsou přímými cíli teroristických hrozeb nebo atentátů. Velkou roli tady samozřejmě hraje i medializace terorismu, jak bude pojednáno dále v této práci.

Terorismus může mít různé formy a typy. Mezi nejčastěji uváděné patří např. mezinárodní terorismus (podpora teroristické skupiny jiným státem), vnitrostátní terorismus (týká se pouze vnitřních zájmů určitého státu), náboženský terorismus (prosazování náboženské ideologie násilnými formami), narkoterorismus (používaný narkomafii k prosazení svých zájmů), počítačový terorismus (zneužití počítačových systémů k různým kriminálním činům), jaderný terorismus (zaměřující se na krádeže a nezákonné obchody s jadernými materiály, využitelných k vytvoření jaderné zbraně) apod. Mezi nejnovější a velmi účinné formy patří terorismus informační. Ten je založen na nezákonném pronikání do informačních systémů s cílem zneužít, poškodit, změnit nebo ukrást informace v nich uložené. Přesně naplánovaný útok na databanky a informační síť může vážně poškodit fungování výroby, obchodu, systému obrany

státu, řízení energetických rozvodů a napáchat tak mnohem vyšší škody a následky než klasický vojenský útok, a to v podstatě s nulovými ztrátami ze strany útočníka. Výsledkem takového útoku není konkrétní fyzické násilí proti lidem, ale „pouze“ vznik vlny strachu, tedy psychologické aspekty, jak bylo uvedeno výše. (Brzybohatý, 1999b)

Při definování pojmu terorismu by bylo možné nalézt i mnoho dalších otázek, ale pro základní pochopení tohoto fenoménu stačí shrnout výše uvedené – terorismus je použití agresivního násilí (nebo pouze hrozba takového násilí), jehož dominantním účelem je zastrašit zřetelně větší počet osob, než pouze ty, kteří jsou násilnými akty a hrozbami bezprostředně poškozeni. Je to také jedna z forem politického působení a násilného prosazování zájmů určité skupiny.

1. 2 Příčiny a důsledky terorismu

Terorismus bývá způsoben řadou různých faktorů a příčin a zatím se žádnému z badatelů nepodařilo najít jednu univerzální příčinu, což se zdá být pochopitelné i vzhledem k tomu, že existuje mnoho různých forem a typů terorismu, jak už bylo uvedeno výše.

Podle Mareše (2005) se předpoklady k terorismu vytvářejí v rámci třech základních úrovní. Jedná se o **mikroúroveň (individuální)**, **mezoúroveň (skupinovou)** a **makroúroveň (společenskou)**. Tyto úrovně jsou vzájemně propojeny a jednotlivé podmínky pro vznik terorismu se ovlivňují a podmiňují. Na úrovni **individuální** můžeme hovořit o určitých osobnostních předpokladech jednotlivce k agresivnímu jednání, jako jsou např. osobní statečnost, oddanost idejím a vůdcům, absence lidských emocí (výčitky, slitování), celkem vysoký inteligenční kvocient, přiměřeně dobré vzdělání a obecné znalosti. **Skupinová** úroveň byla zkoumána u některých teroristických skupin. Skupina ovlivňuje vznik teroristických činů především svou vnitřní radikalizací a utvrzováním se o vlastní hodnotě – jednatel najde ve skupině souhlas a podporu vlastních myšlenek, které jsou mimo skupinu odmítány. Vnější prostředí vytváří na skupinu tlak ke konformitě, což zpravidla vede k její radikalizaci (a to i u zpočátku umírněných individuů). V represivních teroristických organizacích hrají roli i kariérní tlaky ve skupině, obavy z obvinění z neloajality při odmítnutí spáchání požadovaných činů. Na **celospolečenské** úrovni zapříčiňuje terorismus existence zásadních společenských konfliktů (sociálních, rasových, národnostních, náboženských a jejich kombinace). V důsledku neřešení těchto konfliktů zodpovědnými

státními orgány, popř. neúspěchu jiných forem řešení, vznikají různé skupiny, které se mohou pokusit řešit vzniklé problémy vlastními silami, často teroristickými metodami.

Jak uvádí Bonanate (1997) je přítomnost teroristických hnutí téměř vždy ukazatelem toho, že na daném místě existuje nějaké napětí – sociální, politické, náboženské nebo ideologické. Příčinu terorismu tak můžeme vidět v neexistenci adekvátního politicko-institucionálního řešení nejrůznějších problémů. Vzhledem k tomu, že se terorismus prosazuje narůstající silou až během posledního století, může být jednou z příčin podle stejného autora rozpad velkých koloniálních mocností (Anglie, Francie, Německo, Rusko, Turecko) a následné zrození mnoha nových států. Tyto změny až na výjimky neproběhly klidně a mírumilovně – k dosažení úspěchu musela vždy hnutí bojující za nezávislost použít válečného konfliktu, kterému téměř vždy předcházela fáze teroristického boje.

Z pohledu teroristů a teroristických skupin je příčinou jejich jednání snaha o vybudování lepšího a spravedlivějšího světa. Podle extrémních levicových názorů „otce městského terorismu“ Carlose Marighella bylo násilí jediným možným prostředkem k odstranění ekonomických a společenských nespravedlností a ke změně politického systému. Lepší a spravedlivější svět však není možné budovat vražděním a ničením. Jsou-li ve jménu sebelepších ideálů zabíjeni nevinní a nezúčastnění, pokud jsou ničeny hodnoty, není možné tento postup ničím ospravedlnit. (Brzybohatý, 1999a)

V současné globální éře se objevuje mnoho nových zdrojů napětí a střetů, které mohou vyústit v terorismus. Jsou to např. růst hospodářské nerovnosti, demografická exploze a urbanizace, různé ozbrojené konflikty a vznik slabých nebo neúspěšných států (Ibáñez, 2009). V současné době se nachází více než miliarda a dvě stě miliónů obyvatelstva pod hranicí chudoby, a přestože hospodářská nouze nemusí být nezbytnou podmínkou pro vznik teroristického hnutí, propast mezi rozvinutými a zaostalejšími zeměmi může být jednou z příčin pro vznik alternativních ideologií, které mohou vést k silným radikálním teroristickým hnutím. Demografická exploze přináší nárůst mladé populace, která je nejnáchylnější k násilné a teroristické činnosti. Zvětšování počtu této mladé části obyvatelstva vytváří vážné problémy pro jejich zaměstnanost, protože počet pracovních míst nenarůstá stejnou mírou jako počet obyvatelstva, takže v mnoha státech zůstává velký počet mladých lidí s ukončeným středoškolským nebo vysokoškolským vzděláním nezaměstnaných, a to opět může vést k jejich radikalizaci. Ozbrojené konflikty, kterých bylo jen v devadesátých letech na celém světě 118, vytvářejí zásobu mnoha bojovníků, jež jsou po skončení konfliktu volní a bez práce. Tito lidé často

nemají jiné vzdělání než kariéru v armádě, a to je může zavést do teroristických organizací, zvláště těch, které proklamují, že bojují za podobnou věc, jaká motivovala předcházející válku. Tímto způsobem přecházejí války v terorismus a ten zase zpět ve válku.

Důsledky terorismu mohou být velmi výrazné. Jak uvádí Chalk (in Mareš, 2005), patří mezi obecné důsledky, vyplývající z teroristického útoku chemickými, biologickými nebo nukleárními zbraněmi, kontaminace a kolaps důležité infrastruktury, panika (útok proti civilnímu obyvatelstvu by spustil nekontrolovatelný exodus z postižené oblasti a nárůst psychosomatických onemocnění) a ekonomické škody (zničená infrastruktura, pohyb na mezinárodních finančních trzích, regionální nebo globální recese). Nezanedbatelnými důsledky by byly i sociálně psychologické škody a ztráta základní demokratické identity. Teror proti veřejnosti by mohl přispět k znovuoobnovení strachu z nukleární války (jak je znám z období studené války), a to by mohlo vést k protiopatřením, která by mohla znamenat omezení občanských práv a svobod, jež tvoří základ moderních demokratických společností.

1. 3 Vymezení pojmu islámský fundamentalismus

Pojem islámský fundamentalismus se začal častěji používat v 70. letech 20. století v souvislosti s teroristickými činy, únosy letadel a krvavými atentáty, souvisejícími s různými konflikty v oblasti Blízkého východu, a to i přesto, že tyto události s islámem až na výjimky nesouvisely. Proto se v této kapitole zaměříme na vymezení pojmu fundamentalismus.

Samotné slovo **fundamentalismus** je v současné době synonymem něčeho velmi negativního a lidé a skupiny označení jako fundamentalisté bývají zařazeni mezi nebezpečné osoby a hnutí. Avšak původní význam slova fundamentalismus ve skutečnosti označuje nějakou filozofii, myšlenkový proud, nebo hnutí, které staví na základu (fundamentu) a je tomuto základu věrné. Většina lidí si spojuje fundamentalismus pouze s islámem, avšak objevuje se v podstatě ve všech náboženstvích, kde má mnoho společného. Navíc se *„fundamentalistická víra nehodlá omezovat jen na sféru osobní morálky a bohoslužeb, ale uplatňuje vliv i na hospodářský a politický život.“* (Danics, 2002, s. 95)

Trochu jiným způsobem charakterizuje fundamentalismus Universum, všeobecná encyklopedie, podle které je fundamentalismus.... *„přesvědčení (nejčastěji náboženské)*

o absolutnosti vlastní pravdy, spojené s netolerancí k odlišným názorům. Je charakterizován nekritickým přístupem k pramenům daného náboženství, jehož základní požadavky prosazuje násilím, obvykle spojeným se státní mocí.“ (Universum, 3. díl, 2000, s. 178) Tady je více zdůrazněna netolerantnost a násilnost tohoto pojmu a hnutí. Je však nutno přiznat, že fundamentalisté mohou mít i kladné vlastnosti, protože všem fundamentalistům je společné to, že se snaží být věrni základům a dodržovat ve svém životě myšlenky, kterým jsou věrni. Své pravdě jsou ochotni se podřídit, a dokonce pro ni obětovat život. Právo vlastnit pravdu je však charakteristické i pro totalitní hnutí, a tak totalitní hnutí založená na fundamentalismu své členy k sobě často připoutávají konáním protizákonné činnosti, např. terorismem, a tito členové pak musí svou pravdu a víru prosazovat násilnými činy, aby mohli zůstat pod ochranou hnutí.

Pojem **islámský fundamentalismus** bývá také velmi často zaměňován se samotným islámem. Podle Brzybohatého (1999b) je fundamentalismus v islámu krajností a vyznačuje se nesnášenlivostí a neústupností. Pramenem islámu je Korán, ten však výslovně nepojednává o terorismu, i když s ním některá jeho nařízení úzce souvisejí. Islámští fundamentalisté si z koránu účelově vybírají jen některá témata a ustanovení, a to zvláště ty případy, kdy se muslimové mohou uchýlit k násilí a stanovují pravidla, která se přitom musejí dodržovat.

Podle Danicse (2002) využívají militantní islamisté islám jako „*ideologický rámec a teror používají i jako součást náboženské propagandy. Krajně militantní interpretace islámu potom žene fanatické stoupence i k obětování vlastního života při sebevražedných teroristických útocích.*“ (Danics, 2002, s. 97) V koránu se sice objevuje pojem „džihád“ (což někteří vysvětlují jako boj se zbraní v ruce proti jinověrcům), přesto však tento pojem představuje v islámském učení primárně etický princip, jakousi morální výzbroj věřícího. Většina muslimů tímto pojmem rozumí vysoký stupeň nasazení pro dobrou věc.

Podle názoru některých autorů jsou v určitém ohledu všichni muslimové fundamentalisté, protože pravověrný muslim věří, že Korán je doslovné slovo boží - proto existují tendence označovat každého, kdo hovoří za islám, výrazem fundamentalista. (Sardar, Malik, 2004) Tyto názory jsou nejen nepravdivé, ale také nebezpečně mylné. Muslimy můžeme rozdělit do různých názorových a politických skupin, navíc zastávají různé výklady islámu. U některých skupin tradičních muslimů narůstá jejich fanatismus a netolerance vůči ostatnímu světu, obzvláště západnímu. Tito lidé trvají na jediném výkladu islámu, který se může projevit jedině v rámci

„islámského státu“. V jeho rámci se světový názor soustředěný kolem Boha proměňuje v totalitní a teokratický řád a místo tradičního přesvědčivého, morálního Boha se objevuje Bůh politický, nátlakový. Zda budou muslimové fundamentalisty tak závisí jen na jejich osobnosti, charakteru, příslušnosti k určité skupině a jejich výkladu Koránu. Korán a islámské právo nejsou v názoru na využití extrémních prostředků úplně jednoznačné a věřícím ponechávají široký prostor k jejich interpretaci.

Názory na vymezení pojmu islámský fundamentalismus jsou různé, stejně tak neexistuje ani definice objasňující tento pojem, proto shrneme-li závěrem kapitoly názory všech uvedených autorů, můžeme říci, že islámský fundamentalismus je myšlenkový proud (nebo také náboženské hnutí) založené na víře v absolutní a jedinou pravdivost islámského náboženství, které bývá spojeno s netolerancí k odlišným názorům a náboženstvím a někdy také vynucováno různými násilnými formami, např. terorismem.

1. 4 Počátky islámského fundamentalismu

Počátky a zdroje islámského fundamentalismu můžeme hledat už v 19. a 20. století, kdy došlo ke koloniálnímu podrobení mnoha původně muslimských států. Vrcholu dosáhlo koloniální ovládnutí islámského světa bezprostředně po ukončení 1. světové války, kdy si Anglie a Francie daly přidělit od Společnosti národů arabská území do mandátní správy. Mnoho Muslimů chápe dodnes koloniální nadvládu jako hrubou agresi – nejen že došlo k politické nadvládě a hospodářskému ochuzení těchto zemí, ale kolonizace byla také příčinou narušení tradičního řádu života, včetně školství a rodinného života Muslimů. V době kolonizace docházelo ke stagnaci islámu ve srovnání s rozvíjejícím se Západem. Tuto osudovou slabost mnozí vysvětlovali tím, že muslimové v době kolonizace nežili a nespravovali své věci veřejné podle příkazů své víry. (Kropáček, 2002) Ale už v době kolonizace měly muslimské vlády své kritiky. Za **zakladatele** nebo také **hlavní ideology** islámského fundamentalismu můžeme považovat Egyptany Hasana al-Banná (1906-49) a Sajjida Kutba (1906-66). Sajjid Kutb ve svém díle Milníky na cestě obviňuje všechny muslimské vlády z bezvěrectví a nicnedělání vůči koloniální moci a hlavně otevřeně vyzývá k islámské revoluci formou džihádu (úsilí o upevňování víry) ve smyslu ozbrojeného odporu.

Na cestu modernizace, spojované s přejímáním západních ideologických vzorů a s postupující sekularizací, se nově vzniklé nezávislé země vydaly ihned po rozpadu

koloniální soustavy. Dalšími důležitými milníky v historii fundamentalismu byly události 60. a 70. let 20. století. Na počátku masového růstu fundamentalismu v šedesátých letech byla nespokojenost z chudoby a rozčarování nad arabskými vládami, které nedokázaly pozvednout ekonomiku na vyšší úroveň. K nárůstu nespokojenosti obyvatelstva muslimských států přispěly také porážky v některých válečných konfliktech šedesátých a sedmdesátých let. Byly to např. porážky ve válce s Izraelem v letech 1967 a 1973, nebo porážka Pákistánu ve válce s Indií v roce 1971. Kalifornská profesorka Nikki Keddie (in Kropáček, 2002) našla paralelu „*mezi sociálně psychologickými důsledky cizích vojenských vítězství nad muslimy a koloniálních okupací koncem 19. století jakož i porážek utržených od Izraele.*“ (Kropáček, 2002, s. 71) V obou obdobích došlo k tomu, že se islám zradikalizoval. Reakcí na tyto porážky byly stále sílící hlasy požadující rozchod s importovanými ideologiemi a nabídka perspektivy obrody v přimknutí k domácím, islámským hodnotám.

Jiní autoři, např. Bonanate (1997) datují počátky islámského fundamentalismu do pozdějšího období, a to do roku 1979, kdy se ajatolláh Chomejní vítězně vrátil do Íránu, odkud byl dříve vyhoštěn šáhem Rézou Páhlávím. Jeho politika byla od samého počátku založena na zničení velkého Satana, jehož představitelem jsou pro Chomejního Spojené státy. V této době došlo i k prvnímu velkému konfliktu mezi vládami obou zemí. Tím bylo 4. listopadu 1979 přepadení amerického velvyslanectví v Teheránu a následné vzetí 52 osob jako rukojmích. Roztržka mezi oběma vládami trvala celý rok, k propuštění rukojmí došlo až po 444 dnech. Toto vítězství islámské revoluce v Íránu vedlo k mnoha dalším teroristickým a násilným činům, které můžeme připisovat právě islámskému fundamentalismu. Zdá se, že tak mohou začít platit slova Rášia Ghannúšího, který v roce 1979 (v první den nového islámského století) prohlásil: „*Islám v tomto století přejde z defenzivy k útoku. Dobude nových postavení. Bude to století islámského státu.*“ (Kropáček, 2002, s. 81)

1. 5 Příčiny a důsledky islámského fundamentalismu

Jak už bylo řečeno v předešlé kapitole, spadají počátky islámského fundamentalismu do poloviny 19. a počátku 20. století, kdy začalo docházet ke kolonizaci muslimského světa (např. kolonizace Alžíru byla zahájena už v roce 1830 a země byla prohlášena za přímé departmenty metropolitní Francie). Tato kolonizace původně islámských zemí také bývá mnoha autory považována za jednu z příčin islámského fundamentalismu. Nemůžeme přehlédnout fakt, že koloniální nadvláda znamenala muslimské společnosti trvalými důsledky téměř ve všech oblastech života – došlo k reformám právních systémů a institucí, rodinného a dědického práva, školství apod. Tyto změny, které byly vyvolány z pozice síly, mnoho muslimů pochopilo jako pokoření, na které by měli náležitě reagovat. (Kropáček, 2002) Po dosažení nezávislosti, které bylo často dosaženo za cenu mnoha obětí, došlo v mnoha státech k tomu, že jejich původní obyvatelé se potýkali s hledáním národní identity a začalo zde politické a kulturní úsilí o emancipaci. Toto hledání identity a pokusy o politickou a kulturní emancipaci pak u části obyvatelstva vedly k návratu ke kořenům, k islámu, Koránu, islámskému právu. Proto také Burgat, (in Kropáček, 2002), vidí příčinu soudobých radikálních islamistických hnutí v nedokončené dekolonizaci: generace islámských vůdců, kteří dovedli své národy ke svobodě a politické nezávislosti, neprovedla dekolonizaci kulturní a o tu se dnes snaží islámští fundamentalisté.

Další z příčin islámského fundamentalismu může být i **islamismus**. Ten stejně jako dříve wahábbismus usiluje o odstranění moderních prvků ze společnosti a návrat ke kořenům, který podle islamistů okamžitě vyřeší politické, ekonomické i sociální problémy. Přestože z islamismu vycházejí i proudy umírněné, soustředující se na vnitřní duchovní svět, radikální islamisté schvalují, nebo také nařizují využití terorismu. Ke vzestupu islamismu došlo po založení státu Izrael, ale také v období vlády ajatolláha Chomejního v Íránu, který podporoval i další státy (Súdán, Afghánistán). (Matal, 2004) Mohli bychom tedy říct, že důležitou příčinou islámského fundamentalismu je střet dvou diametrálně odlišných civilizací – islámu a Západu. Některé teorie hovoří o střetu civilizací a zdůrazňují civilizační propast mezi politickými kulturami islámských zemí a zemí západních, a také poukazují na skepsi ohledně možnosti vzájemného porozumění a dialogu mezi příslušníky rozdílných náboženství a kultur. Pouze s touto teorií však nevystačíme, protože plány islamistů často nesměřují pouze proti Západu, ale také proti ostatním muslimům. (Danics, 2002) Navíc většina muslimů nechová vůči Západu zášť,

i když mohou odmítat hospodářskou a kulturní globalizaci a chtějí zůstat sami sebou a uchovat si islámskou identitu a jistoty.

Autoři Sardar a Malik (2004) uvádějí čtyři hlavní příčiny vzniku islámského fundamentalismu. Za prvé to byla neúspěšnost ekonomické a rozvojové politiky novodobých vůdců islámských států, která vedla k hromadění bohatství stále užší skupiny lidí a k bídě a nespokojenosti většiny obyvatelstva. Za druhé to byly výstřelky modernistických vůdců islámských zemí, kteří si svou moc v muslimské společnosti udržovali často donucovacími a násilnými prostředky a své oponenty, tradiční náboženské vůdce, pronásledovali, věznili a popravovali. Za třetí to bylo nepřetržité zesměšňování a urážení tradičního muslimského myšlení, životního stylu a všeho, co s ním souviselo. A za čtvrté to byla i samotná politika západních zemí, které právě tyto prozápadní represivní režimy podporovaly a mnohé muslimské státy zatlačily do nevýhodného postavení chudých, rozvojových států. Shrňme-li všechny tyto argumenty různých autorů, můžeme říct, že hlavními příčinami islámského fundamentalismu jsou vážné sociální problémy a nedostatek politických svobod vedoucí k radikalizaci některých islámských proudů a skupin a krize identity mnoha islámských zemí, která byla dříve vyvolána kolonialismem a dnes globalizací.

Tak jak jsou různorodé důsledky terorismu, jsou velmi široké a různé i **důsledky islámského fundamentalismu**. Snad nejvýraznějším a nejviditelnějším důsledkem je vyvolávání protiislámských a protimuslimských nálad a všeobecně rozšířeného strachu nejen z islámských států, ale i samotných jejich občanů. Tento strach bývá označován termínem **islamofobie**, který se poprvé objevil koncem 80. let v anglicky hovořících zemích. Tento pojem zahrnuje široké spektrum jevů, od nadřazené přezíravosti k nenávistnému odporu vůči muslimům, zvláště Arabům. V Evropě tato nenávistná fobie nahradila někdejší antisemitismus. *„Islamofobní projevy sahají od politiky a akademických kruhů až k diskriminačním praktikám a xenofobní kriminalitě.“* (Kropáček, 2002, s. 141) S muslimy, jejich vírou a náboženskou praxí není možno ve všem souhlasit, opodstatněná kritika by však měla být směřována pouze ke konkrétním jedincům, skupinám a muslimským státům a režimům, které porušují mezinárodně uznávané právo a politiku, a ne ke všem muslimům jako celku.

2. ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS V EVROPĚ

2. 1 Současná podoba islámského fundamentalismu v Evropě

V posledních letech představuje jednu z nejzávažnějších a nejaktuálnějších bezpečnostních hrozeb pro demokracie v euroatlantickém bezpečnostním prostoru islámský terorismus. Počet připravovaných (nebo v menší míře provedených) teroristických činů připisovaných islámskému fundamentalismu nebyl v evropském prostoru příliš velký, přesto musíme závažnost hrozby hodnotit v kontextu celkového nepřátelství militantních muslimů k západnímu světu a v rámci celosvětového vývoje tohoto fenoménu. (Mareš, 2005) Tento typ terorismu představuje pro Evropu největší riziko, zvláště po prohlášení organizace al-Kajdá, která po odvetných opatřeních Spojených států v Afghánistánu upozornila na odvetu kdekoliv ve světě, vůči všem spojencům USA. Navíc je stále nutné brát v úvahu i riziko, že některé teroristické organizace by mohly disponovat chemickými, biologickými či nukleárními bojovými prostředky.

Podle Danicse (2002) představuje islámsko-fundamentalistický typ terorismu nejvýraznější bezpečnostní riziko z mnoha důvodů. V evropských státech žijí velké palestinské a arabské komunity, které nabízejí lidský potenciál i možnost logistického zabezpečení. Evropa je geograficky kompaktní, má výbornou komunikační síť a relativně otevřené hranice (zvláště po vzniku a otevření Schengenského prostoru). Evropa také nabízí mnoho vhodných izraelských, amerických i západoevropských cílů, které bývají v mnoha případech mnohem zranitelnější než obdobné cíle ve vlastní zemi. A v neposlední řadě evropská média věnují široký prostor a publicitu teroristickým akcím a aktivitám, což je z hlediska dopadu teroristického útoku na ostatní obyvatelstvo a vyvolání širokých psychologických následků pro islámské teroristy zvláště výhodné.

Počátky islámsko-fundamentalistického terorismu můžeme v Evropě najít už v 80. letech 20. století. Jak bylo řečeno výše, má Evropa velké komunity muslimského obyvatelstva. Např. v roce 2005 žilo v Evropě na 15 miliónů muslimů (což bylo v té době více než dvakrát tolik co ve Spojených státech) a dnes bude toto číslo pravděpodobně ještě větší. Proto také v době, kdy se v USA uvažovalo o další fázi protiteroristického tažení, jehož součástí se stalo svržení režimu Saddáma Husajna v Iráku, měly zpočátku tyto počty muslimského obyvatelstva velký vliv na odmítání chystané války evropskými státy. Ty měly obavy z radikalizace nemalé muslimské populace a navíc byla také už prokázána existence „**spících**“ **teroristických buněk**

v Německu, Velké Británii, Itálii, Francii a Španělsku. (Müller, 2005) Oblíbeným cílem radikálního islamismu se od konce 80. let stala **Velká Británie**, kde našla útočiště celá řada radikálních muslimských komunit zejména z Pákistánu a Bangladéše, proto tam také byla v roce 1989 vstřícně přijata fatwa (výzva k náboženskému boji) ajatolláha Chomejního vznesená proti spisovateli Salmanu Rushdimu, který se měl dopustit rouhačství ve svém románu Satanské verše.

Dalším častým cílem radikálního islamismu je také **Francie**, kde krajně radikální alžírská Ozbrojená islámská skupina provedla v polovině devadesátých let několik atentátů. Příčinou velké radikalizace muslimů ve Francii může být i její laxní integrační politika vůči severoafrickým přistěhovalcům, kteří žijí většinou v podmínkách segregace a mezi společensky úspěšné Francouze se nemohou dostat. Islamisticko-teroristická síť však byla odkryta i v Itálii, v Miláně, a teroristické buňky byly odhaleny také ve **Španělsku**, které slouží jako logistická báze islamistickým teroristickým sítím. Většina muslimů žijících v Evropě není zasažena islamismem, radikalismem či terorismem, mnoho z nich však považuje islám za své duchovní útočiště a zdroj síly, který jim pomáhá obstát v často nepřátelském prostředí. Někteří muslimové, kteří jsou nespokojeni s tím, že nedokázali najít v novém prostředí své místo, mohou obracet svou nespokojenost a zlobu proti celému Západu, a tato zloba může nabýt formy násilného teroristického činu, zvláště když dostane potřebnou podporu a pomoc zvenčí. (Müller, 2005)

V Evropě již také došlo ke konkrétním teroristickým útokům s oběťmi na životech a mnoha zraněnými. Za nejzávažnější můžeme považovat útoky v Madridu a v Londýně.

11. března 2004 došlo během ranní dopravní špičky k útokům na madridské vlaky. Při celkem deseti explozích zemřelo 191 osob a další dva tisíce byly zraněny. Útok spáchala islámská teroristická skupina, která se prý inspirovala Al-Kajdou, ale žádné oficiální styky s ní neměla. Jak ukázaly později odtajněné dokumenty, již čtyři měsíce před madridskými výbuchy varovala španělská výzvědná služba ministerstvo vnitra před možným útokem islámských radikálů. 7. července 2005 bylo provedeno několik sebevražedných útoků v londýnských dopravních prostředcích během ranní dopravní špičky. Tři bomby explodovaly v soupravách metra a čtvrtá bomba byla odpálena v patrovém autobuse. K zodpovědnosti za útok se přihlásilo několik skupin. V září se k útokům přiznala síť Al-Káida – britský vládní dokument, který unikl do deníku The Observer, však toto spojení odmítá. Celkem bylo identifikováno 52 obětí, a zraněno

bylo několik set dalších osob. Podle britského vyšetřování za útokem stáli hlavně čtyři sebevražední atentátníci – všichni praktikující muslimové, kteří se narodili a žili ve Velké Británii.

Ve světle těchto teroristických útoků získala bezpečnost Evropské unie a jejich členských zemí nový rozměr naléhavosti. Od EU se tak začalo oprávněně očekávat, že zavede účinnější společný přístup k přeshraničním problémům, jako jsou pašování lidí, ilegální migrace, terorismus a organizovaný zločin a účinný a koordinovaný boj proti nim.

2. 2 Islámský fundamentalismus v České republice

Srovnáme-li Českou republiku s některými západními státy, není zde muslimská komunita příliš početná – různé odhady udávají zcela odlišná čísla (od tří až po dvacet tisíc), a tato komunita se u nás začala rozrůstat až v posledních desetiletích. Jak uvádí Mareš (2005), byli muslimové, kteří přišli na české území před rokem 1989, co do fanatismu a fundamentalismu víry spíše umírněnější, na rozdíl od muslimů přicházejících po pádu komunismu a zvláště v posledních letech, mezi nimiž se vyskytly osoby s fundamentálními názory ve větší míře. I u nás se také objevily první spory mezi muslimským obyvatelstvem a majoritní společností. Negativní obraz islámu u části české veřejnosti vede ke konfliktům při pokusech formálně etablovat islám na českém území. Projevilo se to např. protesty proti registraci Ústředí muslimských náboženských obcí v ČR jakožto oficiální náboženské společnosti, nebo protesty proti výstavbě mešit a zřizování islámských modlitebních center na českém území.

Na našem území fungují také různé organizace sdružující muslimské obyvatelstvo. Kromě již zmiňovaného Ústředí náboženských obcí, které hraje v ČR dominantní roli v organizovaném muslimském životě, jsou to např. Islámská nadace v Brně a Islámská nadace v Praze. Všechny tyto organizace se snaží veřejně distancovat od terorismu „ve všech formách“ a snaží se přesvědčit o mírumilovnosti údajné většiny muslimů širokou veřejnost. (Mareš, 2005) Existují u nás ale i jiné organizace s mnohem kontroverznějšími názory. Jsou to např. Všeobecný svaz muslimských studentů v ČSFR (vznikl v roce 1991, v posledních letech však nejsou jeho aktivity příliš viditelné), který v některých případech hlásal velmi tradicionalistické či velmi razantní protiamerické nebo protiizraelské názory. Další aktivní organizací je Muslimská unie (založená v r. 2000), jejíž vůdčí osobností je Mohamad Abbás, kolem něhož je sdružen i kolektiv

Muslimských listů, které jsou laděny ostře protiizraelsky a protiamericky, a některé jejich články dokonce zpochybňují oficiální výklad 11. září 2001 a naznačují manipulaci událostí USA a Izraelem.

Částečně se na našem území projevilo také několik islámských teroristických organizací – nejvíce se u nás zviditelnil šíitský Hizballáh, který se hlásí ke spojení s Íránem a na svých internetových stránkách vydávaných v ČR odmítal existenci Izraele a podporoval sebevražedné útoky. Dalšími teroristickými skupinami, které u nás mají své příznivce a jejichž působení se alespoň částečně projevilo na českém území, jsou sunnitská alžírská Ozbrojená islámská skupina (GIA) a egyptské fundamentalistické Muslimské bratrstvo. (Mareš, 2005) V souvislosti se současnou válkou proti terorismu je nutné připomenout i působení al-Kajdy na českém území. Podle informací bezpečnostních složek pobýval na našem území několikrát Mohamad Atta (vůdce „hamburské buňky“ útočníků z 11. září 2001). Ten měl údajně mít kontakty na irácké činitele v ČR a plánovat útok na budovu Rádía Svobodná Evropa. Tato tvrzení však nebyla potvrzena a Atta využil území ČR pravděpodobně pouze k tranzitu do dalších zemí.

Na rozdíl od Evropy, kde došlo v posledních letech k několika teroristickým útokům připisovaným na vrub právě islámskému fundamentalismu, v České republice nebyl zatím spáchán žádný konkrétní teroristický násilný čin motivovaný islámem. Přesto vyhodnotila Bezpečnostní informační služba (BIS) „*islámsko-fundamentalistický terorismus podporovaný některými vládami jako nejnebezpečnější typ terorismu.*“ (Danics, 2002s. 69) Po útocích z 11. září 2001 se vedoucím prvkem protizápadního muslimského tažení stala al-Kajdá, která má svou síť tzv. „spících buněk“ (čekajících na konkrétní požadavky z centra) a ty se mohou nacházet v kterémkoliv evropském státě, tedy i v naší republice.

Česká republika je (jako jeden ze spojenců USA) z hlediska současného zázemí islámského terorismu nepřátelskou zemí a je proti ní veden ozbrojený **džihád**. 23. února 1998 zveřejnila Světová islámská fronta (vedená Usámou bin Kádínem) výzvu k náboženskému boji (fatwu). Ta je zaměřena především proti Spojeným státům americkým, ale postihuje také všechny jejich spojence. Na ČR se nyní vztahuje také **fatwa** talibanských učenců o nutnosti vyhlásit džihád každému, kdo se zúčastní útoku na Afghánistán, kde má Česká republika mnoho svých jednotek (např. jednotky protichemické obrany). V souvislosti s invazí do Iráku byla podobná fatwa vyhlášena také šíitskými duchovními z iráckého jihu. A v neposlední řadě je vůči ČR jako

evropské zemi směřováno i ukončení tříměsíčního příměří vůči evropským zemím, které jako důkaz „dobré vůle“ vyhlásil Usáma bin Ládín v dubnu 2004 po atentátech v Madridu. (Mareš, 2005)

Přestože nedošlo v České republice k žádnému konkrétnímu teroristickému činu, měla k němu naše republika v nedávné době velmi blízko. Jak zveřejnila BIS v listopadu 2009 (tuto zprvu publikovaly noviny Mladá Fronta Dnes 30. listopadu 2009), plánoval bývalý irácký diktátor Saddám Husajn teroristický útok na sídlo rozhlasové stanice Svobodná Evropa v budově bývalého Federálního shromáždění v Praze. Tímto způsobem chtěl umlčet irácké vysílání, které začalo v roce 1998 a kritizovalo jeho režim. První informace o hrozícím teroristickém útoku získala česká civilní kontrarozvědka v březnu roku 1999, kdy se v blízkosti budovy Svobodné Evropy v Praze příliš často pohyboval zvědavý „turista“ (agent irácké tajné služby DGI), který budovu opakovaně fotil. České tajné službě BIS se podařilo nasadit svého člověka přímo na iráckou ambasádu, odkud operovali agenti s diplomatickými pasy, kteří útok chystali. Podle spolehlivého zdroje vydal na podzim roku 2000 Saddám Husajn osobně rozkaz k útoku, na což ČR reagovala diplomatickou nótou a vyhoštěním iráckého konzula.

Plán teroristického útoku však pokračoval dál – agenti maskovaní jako diplomati dopravili do Prahy zbraně a vytipovali si byt ve Washingtonově ulici, vzdálené od budovy rádia jen 80 metrů, odkud chtěli na Svobodnou Evropu odpálit protitankovou střelou RPG 7. Ta by v případě použití měla v budově rádia naprosto devastující účinky. Díky pádu Saddámova režimu na jaře roku 2003 však z útoku na tento významný cíl v Česku sešlo, i když případ ještě nebyl u konce. V dubnu 2003 byla BIS informována, že se ve sklepích iráckého velvyslanectví v Praze nachází větší množství různých zbraní, včetně protiraketové střely. Po komplikovaných diplomatických vyjednáváních souhlasili iráčtí diplomaté s tím, že zbraně předají do rukou policie. Napomohla tomu jistě i skutečnost, že Saddámův režim již v Iráku nevládl a zaměstnanci ambasády už nedostávali z Bagdádu žádné příkazy. To, že tajná služba zveřejnila tuto informaci je poměrně neobvyklé – vedlo ji k tomu pravděpodobně přesvědčení, že toto nebezpečí již nehrozí, navíc Rádio Svobodná Evropa dnes sídlí v nové dobře zabezpečené budově.

Závěrem této kapitoly můžeme tedy říct, že určité militantní základy pro islámský terorismus v ČR existují, obecně však můžeme konstatovat, že „...ČR není pro globálně operující islámské teroristy ze strategického (malý význam v mezinárodním společenství) i taktického (relativně malá a z větší části nenásilná komunita,

neposkytující širokou anonymní základnu) hlediska natolik atraktivní jako některé další evropské země.“ (Mareš, 2005. s. 262) Hrozbu islámských teroristických aktivit v České republice však nelze podceňovat.

2. 3 Vztah EU k problematice islámského fundamentalismu v Evropě

Dnešní Evropa a zvláště všechny evropské státy sdružené v Evropské unii čelí mnoha bezpečnostním hrozbám, nemůže však být pochyb, že největší bezpečnostní hrozbou je radikální islámský fundamentalismus, jak dokazují různé útoky po celé Evropě (Londýn, Madrid). Teroristické útoky, hrozby a politické nejistoty posledních dvaceti let vedly k názoru, že musí být zaručena bezpečnost občanů. Už ve Smlouvě o Evropské unii, tzv. Amsterodamské, z r. 1999 si EU stanovila za cíl zajistit svým občanům vysokou úroveň bezpečnosti v prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Do této smlouvy byl také začleněn (do článku 29) zvláštní odkaz na terorismus jako závažnou trestnou činnost.

V reakci na 11. září 2001 se Evropská rada usnesla na svém mimořádném zasedání z 21. září 2001 v Bruselu, že boj proti terorismu bude, více než kdy předtím, prvořadým cílem Evropské unie. Zároveň však kategoricky odmítla dávat rovnítko mezi skupiny fanatických teroristů a celý arabský a muslimský svět. (Danics, 2002) Na zasedání byl také přijat **Akční plán Unie na boj proti terorismu**, který obsahoval mj. výzvu k zavedení evropského zatýkacího rozkazu a k přijetí společné definice terorismu. Zároveň byla projednána hrozba použití biologických a chemických prostředků při teroristických operacích a plán také počítal se zintenzívněním spolupráce v oblastech justice a vnitřních věcí, a proto byla rozšířená Rada Evropské unie pro justici a vnitřní věci instruována k přijetí konkrétních opatření, jako jsou vypracování seznamu teroristických organizací, těsnější součinnost všech zpravodajských služeb v Unii, zintenzívnění spolupráce v rámci EUROPOLu nebo vytvoření specializovaného protiteroristického týmu spolupracujícího též se svými protějšky ve Spojených státech (Pikna, 2006)

Cíle evropské bezpečnostní a obranné politiky byly upřesněny v **Evropské bezpečnostní strategii** (zpracované Generálním sekretariátem Evropské rady v součinnosti s Evropskou komisí), schválené Evropskou radou v prosinci 2003. Tento dokument obsahuje v první části identifikaci bezpečnostních hrozeb po skončení studené války – mezi klíčové hrozby byly zařazeny terorismus, nárůst počtu zbraní

hromadného ničení, organizovaný zločin, regionální konflikty či „nefunkční státy“, ve kterých dochází ke korupci a zneužívání moci, čehož často využívá organizovaný zločin. Ve druhé části se nachází tři základní strategické cíle Evropské unie v oblasti bezpečnosti, kterými jsou rozšíření zóny bezpečnosti v okolí Evropy, posilování mezinárodního právního řádu a reakce na hrozby, pokud možno ještě dříve než dojde ke krizi.

O rok později, 5. listopadu 2004, přijala Evropská rada na svém zasedání „**Haagský program: posílení svobody, bezpečnosti a práva v Evropské unii**“ na období pěti let. Haagský program uvádí jako klíčový prvek předcházení a potlačování terorismu. „*Společný postoj v této oblasti vychází ze zásady, že při ochraně národní bezpečnosti by měly členské státy plně přihlížet k bezpečnosti Unie jako celku. Svoboda, právo, kontrola na vnějších hranicích, vnitřní bezpečnost a předcházení terorismu by měly být považovány v rámci Unie jako celku za vzájemně neoddělitelné.*“ (Pikna, 2006) Tento zásadní dokument, určující základní politické směry a priority týkající se otázek vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, byl podrobněji rozpracován v Akčním plánu k provádění Haagského programu z roku 2005.

V tomto textu jsou kromě teoretické části uvedeny také konkrétní směry evropské politiky pod označením – posílení svobody, posílení bezpečnosti a posílení práva. V oblasti **posílení svobody** je důležitou součástí programu stanovení zásad pro integraci státních příslušníků třetích zemí, problematika kontroly na hranicích a boj proti nedovolenému přistěhovalectví. Dokument také zmiňuje biometrické a informační systémy (toto vedlo k zavádění biometrických údajů do cestovních dokladů členských států Unie). V oblasti **posílení bezpečnosti** je zdůrazněna nutnost intenzivní praktické spolupráce policejních a celních orgánů členských států mezi sebou navzájem a s EUROPOLEM, který hraje klíčovou roli v boji proti závažné mezinárodní (organizované) trestné činnosti a proti terorismu. V oblasti **posílení práva** byla přijata opatření k omezování stávajících právních překážek a posilování koordinace vyšetřování. Byl přijat souhrnný program opatření k uplatňování zásady vzájemného uznávání soudních rozhodnutí v trestních věcech, který zahrnuje soudní rozhodnutí ve všech fázích trestního řízení. Akční plán je flexibilní dokument, který je průběžně doplňován a aktualizován. (Pikna, 2006)

V souvislosti s teroristickými útoky v Madridu (2004) doporučila Evropská rada, aby byl doplněn Akční plán boje proti terorismu (z roku 2001) a bylo v něm rozpracováno sedm strategických cílů, z nichž můžeme zmínit např. tyto: prohloubit

mezinárodní shody a podpořit mezinárodní snahy bojovat s terorismem, omezit teroristům přístup k finančním a ekonomickým zdrojům, ochránit bezpečnost mezinárodní dopravy a zajistit efektivní systém hraniční kontroly, zlepšit možnosti Evropské unie a členských států vypořádat se s následky teroristických útoků apod. Bylo rozhodnuto, že tento Akční plán bude revidován vždy dvakrát ročně.

Jak je vidět, bylo v Evropské unii v posledních deseti letech přijato mnoho strategií, programů a akčních plánů EU pro boj s terorismem, a to v této práci nejsou zdaleka obsaženy všechny. Rozhodující pro boj s terorismem však bude důsledné plnění úkolů obsažených v těchto protiteroristických nástrojích unie a účinná realizace všech stanovených opatření.

2. 4 Postoj politické reprezentace ČR k islámskému fundamentalismu

Přestože nebyl v České republice doposud spáchán žádný útok islámského terorismu, nelze do budoucna tuto možnost vyloučit. O důvodech možného zájmu islámských teroristů o ČR bylo napsáno v předešlých kapitolách – ať už je to především česká proamerická nebo proizraelská oficiální politika.

Jak uvádí Nožina (2003), v České republice existuje v souvislosti se situací na Středním východě latentní riziko logistických i teroristických aktivit radikální části středovýchodní komunity. Činnost této komunity je zaměřena zejména na získávání informací, udržování kontaktů se zeměmi původu, poskytování servisních služeb osobám přijíždějícím ze Středního východu apod. Značným rizikem pro budoucnost zůstává také přítomnost veteránů války v Afghánistánu, kteří prošli nejen výcvikem a bojovými operacemi, ale byli vystaveni také dlouhému období náboženské indoktrinace. Tyto osoby mohou nejen šířit militantní islám v české muslimské komunitě, ale mohou být také najímány na násilné teroristické akce. Velmi nebezpečným fenoménem je také to, že středovýchodní podsvětí, které operuje v Čechách, pravděpodobně udržuje kontakty s představiteli některých teroristických a fundamentalistických organizací jako jsou Fronta islámské spásy (FIS) z Alžírsku nebo Ozbrojená islámská skupina (GIA), která rozpoutala krvavý teror v Alžírsku.

Boj proti terorismu je v České republice jednou z klíčových priorit bezpečnostní politiky státu. Opatření, která zavádí ČR v boji proti islámskému fundamentalismu a terorismu, souvisí se změnou v mezinárodním postavení naší republiky v posledních letech. Důležitá je např. skutečnost, že ČR je od 1. května 2004 členskou zemí Evropské

unie, nebo také to, že je naše republika zapojena do celosvětového úsilí v boji proti terorismu. S tím souvisí vysílání vojáků, lékařů a dalších expertů a humanitární pomoci zejména do Afghánistánu, Iráku, nebo na Balkán. Proto je spolupráce domácích protiteroristických specialistů s jejich protějšky v zemích Evropy mnohem intenzivnější. Podle Bublana (2006) se Česká republika aktivně účastní procesu přípravy, projednávání a přijímání dokumentů, které souvisí s bojem proti terorismu. Snahou ČR je být členem Unie, který důrazně prosazuje své zájmy a pohledy na konkrétní problematiku.

Jak už bylo výše řečeno, bezpečnostní komunita České republiky se aktivně připravuje na eventualitu konfrontace s terorismem. V roce 2002 byla přijata první verze **Národního akčního plánu boje proti terorismu**. Tento dokument je průběžně aktualizován a koordinátorem aktivit souvisejících s přípravou, vyhodnocením a aktualizací dokumentu je Ministerstvo vnitra ČR. Text tohoto dokumentu je úzce spojen nejen s dalšími příslušnými vnitrostátními dokumenty (např. Bezpečnostní strategie ČR), ale i s unijními dokumenty (Haagský program, Akční plán Evropské unie proti terorismu, Evropská protiteroristická strategie apod.) (Krulík, 2006) Text materiálu se skládá z nově navrhovaných úkolů a přehledu současného stavu připravenosti České republiky na ohrožení ze strany terorismu. Národní akční plán boje proti terorismu je rozčleněn do deseti tematických kapitol, z nichž uvedu pouze některé, např. Mezinárodněpolitické zapojení ČR do současného celosvětového úsilí v boji proti terorismu, Spolupráce domácích specialistů pro oblast spravedlnosti a vnitřních věcí s jejich protějšky v zahraničí, Oblast činnosti zpravodajských služeb ČR, Ochrana konkrétních skupin potenciálních cílů teroristického útoku, Krizové řízení, integrovaný záchranný systém a ochrana obyvatelstva, Celní, migrační a azylová oblast apod.

Jednou z priorit v oblasti boje proti terorismu je jak v České republice, tak v Evropské unii, aktivní prevence radikalizace uzavřených přistěhovaleckých komunit a snaha o úspěšnou integraci všech dlouhodoběji usídlených cizinců, která představuje nejlepší prevenci vzniku národnostních, náboženských a etnických konfliktů. Důraz je kladen také na citlivé vykonávání policejní práce ve vztahu k menšinám a velká pozornost byla věnována i zahájení komunikace mezi orgány státu a představiteli muslimských komunit v České republice (první oficiální setkání tohoto druhu proběhlo z iniciativy ministra vnitra 13. února 2006)

Na závěr této kapitoly bychom si mohli položit otázku, jaká je aktuální úroveň připravenosti České republiky na ohrožení ze strany terorismu. Pokud bychom

vycházeli z hodnocení ze strany Evropské unie (např. z listopadu roku 2004), vyzněly by výsledky hodnocení velmi pozitivně. Evropská unie ocenila, že v naší republice, ve srovnání s jinými zeměmi Unie, neexistuje zásadnější rivalita mezi jednotlivými částmi bezpečnostní komunity a policie, zpravodajské služby, finanční instituce i složky justice spolu výborně komunikují a spolupracují. Výtečné ohodnocení sklídil i celý koncept krizového řízení České republiky, zdejší integrovaný záchranný systém, stejně jako frekvence, pestrost a hloubka pořádaných protiteroristických cvičení. (Krulík, 2006)

Můžeme tedy závěrem zhodnotit, že připravenost naší republiky na nejrůznější možná ohrožení ze stran islámského fundamentalismu je v současné době mnohem vyšší, než v nedávné minulosti. Příkladem dobré spolupráce doma je podle Bublana (2006) existence tzv. Společné zpravodajské skupiny, ve které se pravidelně schází zástupci zpravodajských služeb, Ministerstva vnitra ČR – včetně Policie ČR – a Ministerstva zahraničních věcí ČR a operativně si vyměňují aktuální poznatky. Je třeba také zdůraznit, že veškerá protiteroristická opatření, ke kterým se v naší republice přistupuje, jsou od samého počátku koncipována s respektem k ochraně základních lidských práv a svobod.

3. ISLÁMSKÝ FUNDAMENTALISMUS V MÉDIÍCH A VE VÝCHOVĚ NA ŠKOLÁCH

3. 1 Vliv médií na společnost

Média představují významný faktor velmi důležitý pro život jednotlivce, skupin i celé společnosti a mají také významný dopad na jednotlivce i celou společnost. Přestože dodnes nepanuje jednota v tom, čím vlastně média mohou ovlivňovat jednotlivce a společnost a jaké povahy toto působení je, můžeme říct, že média mohou mít vliv jak kladný, tak i záporný. Ovlivňují chování, postoje a názory jedinců, mohou rozšiřovat obzory poznání, vzdělávat, ovlivňovat životní styl (a zdraví), pomáhat ve spotřebitelském i politickém rozhodování, mohou však také děsit, vyvolávat napětí a paniku, uvádět v omyl či navádět ke společensky nežádoucímu jednání. (Jiráková, Köpplová, 2003)

Mezi nejčastější předpokládané účinky medií patří např. **změna postoje, myšlení a poznávání**, což se projevuje tím, že média lidem „*modifikují jejich postoje k druhým*

lidem i k nejruznějším tématům. Základním prostředkem tohoto vlivu je zřejmě stereotypizovaný pohled na společnost a její členy, jenž může ovlivnit to, jak lidé nahlíží na různé sociální skupiny i sami na sebe.“ (Burton, Jirák, 2001, s. 353) Dalším častým vlivem je **kolektivní reakce (vyvolání paniky)** – média jsou schopna vyvolat u společnosti ničím nepodložené obavy a úzkosti, které se mohou týkat takových věcí, jako je dodržování zákonů a pořádek či veřejné zdraví. Média tak mohou nevhodnou prezentací některých událostí vyvolat u velké části obyvatel i ničím nepodložený strach z některých menšinových skupin obyvatelstva, např. občanů jiných národností či náboženského vyznání. Média mohou způsobit také tzv. **odcizení** (jednotlivci si pod vlivem masového charakteru mediální komunikace mohou připadat navzájem izolovaní a jsou odváděni od aktivní účasti na životě společnosti) či **zncitlivění** (předpokládá se, že soustavné vystavování mediálnímu působení vede k tomu, že jednotlivci i celé skupiny mohou zncitlivět, zlhostejnit a média mohou snižovat náš práh citlivosti vůči některým prezentovaným jevům a událostem. Neustálé prezentování různých tragédií a hrozivých dopravních nehod na některých televizních stanicích a v bulvárním tisku mohou tak vést k tomu, že je přestaneme vnímat jako tragické události, ale stanou se běžnou denní událostí, která v nás pak nevyvolává žádné emoce.

Existence médií má také nepochybně velký vliv na život rodin a na celou společnost, což se projevilo už s příchodem televizoru do domácnosti, kdy tato událost ovlivnila denní rytmus členů domácnosti nebo uspořádání nábytku, upevňování hierarchie v rodině vyjádřené právem na první čtení novin nebo užívání dálkového ovladače. (Jirák, Köpplová, 2003) V celospolečenském měřítku hovoříme o předpokládaném podílu médií na stabilitě společnosti – *„médiá významným způsobem podporují moc a postavení těch, kteří je ovládají, jelikož právě média jsou schopna směřovat jedince k integraci do společnosti v její stávající podobě.“* (Jirák, Köpplová, 2003, str. 184) Podíl médií na stabilitě společnosti se vysvětluje také tím, že jednotlivým členům společnosti nabízejí únik z často nepříjemné každodenní reality do fiktivního světa snů. Mnoho jednotlivců se natolik identifikuje s mediální realitou smyšlených seriálových příběhů, senzačních zpráv a celebrit natolik, až tato realita uživateli médií autenticky zlepšuje kvalitu života.

Hovoříme-li o vlivu médií na společnost, nemůžeme vynechat také jejich vliv na nejmladší část populace – děti a mládež, zvláště se to týká otázky, zda existuje souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí a mládeže. Touto

problematikou se zabývalo do dnešní doby více než tři tisíce vědeckých studií, které se snažily prokázat vztah mezi násilím prezentovaným televizí a následným násilným chováním u dětí a mladistvých. Jak uvádí Suchý (2007) nejsou odborníci různých vědních disciplín v otázkách vlivu médií na děti jednotní a pohybují se na široké škále od přeceňování zhojbného vlivu médií až po dokazování blahodárného vlivu některých pořadů a tvrzení, že se sice poukazuje na negativní vliv médií, ale že nebyl nikdy prokázán.

Vliv médií na děti a mladistvé je také ovlivňován množstvím faktorů, mezi které můžeme zařadit např. věk dítěte (čím je dítě mladší, tím bývá vliv větší), pohlaví dítěte (dívky bývají spíše úzkostnější a mají mnohem menší tendenci napodobovat agresivní chování), vrozená predispozice dítěte k agresivnímu chování nebo také čas strávený sledováním televizní obrazovky (za nadměrné a rizikové sledování bývá považováno tři a více hodin denně). Nezanedbatelnými faktory jsou také rodinné prostředí dítěte (velký vliv má neuspořádané rodinné prostředí), nebo 'typ' agrese – pro dětského diváka je nebezpečné především televizní násilí, které je samoučelné a zlehčující (např. v akčních filmech a hororech), protože dítě do určitého věku není schopno srovnat televizní fikci s vlastní zkušeností a realitou. (Suchý, 2007) Shrňeme-li všechny faktory dohromady, můžeme říct, že může existovat souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí, což platí obzvláště pro dětského rizikového diváka, který... *“je mladší dvanácti let, sleduje televizi tři a více hodin denně, mezi jeho oblíbené pořady patří akční, násilné a hororové filmy, které zobrazují především nebezpečné televizní násilí (samoučelné, bagatelizující, legitimizované jako sebeobrana či běžná strategie chování, vytržené z kontextu či adorované), nežije ve spořádaném sociálním prostředí a je vybaven silnější dispozicí k agresivnímu chování.”* (Suchý, 2007, s.66)

Závěrem této kapitoly bychom mohli říct, že pozitivní i negativní vliv médií na společnost se díky digitalizaci, která vede k enormnímu zvýšení rychlé výměny obrovských objemů informací, a také vzniku mnoha nových médií (např. obrovské rozšíření Internetu), bude i v budoucnosti zvyšovat. Bude tak záležet na jednotlivých členech společnosti a především na dětech a mládeži, jak budou schopni těmto vlivům odolávat, k čemuž by měla vést i dostatečná mediální výchova, kterou by právě ti nejmladší členové společnosti měli absolvovat už na základních a středních školách.

3 2 Obraz terorismu a islámského fundamentalismu v médiích

Terorismus bývá v médiích zobrazován různými způsoby, a proto také má na čtenáře nebo diváky různý vliv. Obsah médií můžeme považovat za více nebo méně „otevřený“ nebo „uzavřený“. Otevřený text nebo televizní mediální sdělení jsou taková, která se nepokouší přinutit čtenáře či diváka k přijetí jednoho určitého významu nebo interpretace. (Eco In McQuail, 1999) Různé druhy mediálních textů se tak liší stupněm své otevřenosti – od zpráv, které se obecně snaží být uzavřené a vést k jednomu uniformnímu informačnímu cíli, až po filmy a seriály, které mají obsah volnější a umožňují tak různou interpretaci. Podle Schlesingera (In McQuail, 1999) vede otevřenější zobrazování terorismu v médiích u příjematelů informací k zaujímání alternativních postojů, a naopak zobrazování uzavřené vede k posilování konsensuálního nebo dominujícího názoru. Zobrazování terorismu v televizním zpravodajství je tak uzavřené, zatímco dokumenty a hrané filmy zobrazující toto téma bývají proměnlivější.

Média ovlivňují veřejné mínění velmi často tím, že vytvářejí vlastní realitu, která je diametrálně odlišná od skutečné reality. Před uvedením současného stavu toho, jaký obraz podávají média o terorismu a islámském fundamentalismu, je dobré se zaměřit i na mediální obraz český muslimů. Jak uvádí Martina Křížková ve studii Neviditelná menšina – analýza mediálního obrazu českých muslimů, publikovaném na webové stránce www.migraceonline.cz, vytváří vysoký stupeň mediace pozoruhodný paradox – „některé společenské jevy a procesy se dostávají do povědomí příjemců mediálních sdělení dříve, než mají možnost porovnat svoji „mediální“ zkušenost s bezprostřední zkušeností osobní.“ (Křížková, 2006, s.1) Tak se mohou ve velké části společnosti vytvářet názory na muslimskou komunitu, které neodpovídají skutečnosti. Předmětem výše uvedené analýzy bylo sledovat články týkající se muslimů, které vyšly v některých českých denících v časově vymezeném období jednoho roku (duben 2005 až duben 2006). Výsledky této analýzy byly velmi zajímavé.

Nejčastěji se média o muslimech v ČR zmiňovala v souvislosti s konfliktem, s některou vyhrocenou zahraniční situací. Tyto události byly charakterizovány násilím, terorem či sporem, jež hrozil propuknout v násilí. Ve sledovaném období se jednalo o teroristické útoky v Londýně, násilí kolem karikatur Mohameda otištěných v evropských listech apod. Byl dán i prostor jednotlivcům z muslimské komunity, aby se k situaci v zahraničí vyjádřili, a důležitým motivem v člancích byl tak také prvek

odsouzení násilí těmito jednotlivci. Významné jsou však tendence zaměňovat postoj jednotlivce s názorem celé muslimské komunity. Je tak zcela zřejmé, že *„rituál odsouzení násilí, ujištění o mírumilovnosti a představu o kolektivní zodpovědnosti lze vysvětlit i tím, že jsou založeny na skrytém předpokladu o muslimech jako jednolitě komunitě, která může být potenciálně nebezpečná“*. (Křížková, 2006, s.2) Pro články týkající se různých konfliktů je navíc také charakteristické, že mají potenciál získat větší prostor v tištěných médiích (ať už na titulní straně, nebo jako téma čísla).

Již méně se média zabývají jinými skutečnostmi týkajícími se muslimů v České republice, např. jejich životním stylem, odlišnostmi ve stravování, jejich zvyky a islámem. Kulturní zázemí nebo náboženská tradice není v médiích příliš reflektována. Dálo by se tedy říct, že informace, které získáváme o muslimské komunitě žijící u nás nejsou příliš celistvé a dostatečné, velmi často bývají tendenční a pravidelně se objevuje všudypřítomný stereotyp, který k čitelnému obrazu českých muslimů příliš nepřispívá. Zneklidňující je zejména důraz na odlišnost muslimů, bez dalších možností ji pochopit. V budoucnu se nedá očekávat, že by se příliš změnil charakter a způsob informování o této menšině, pokud se nezvýší úroveň obecného povědomí (pod vlivem intenzivní osvěty) o této komunitě v celé společnosti. (Křížková, 2006)

Vzhledem k tomu, že média jsou zcela autonomní a mají velký vliv na změny postojů, myšlení a poznávání u jednotlivců i celé společnosti (jak už bylo uvedeno výše), mohou také utvářet a proměňovat veřejné mínění o teroristických útocích a islámském fundamentalismu. Mediální výzkumy prováděné od 50. let poukazují na odlišnost mediální a skutečné reality – např. v porovnání s policejními statistikami nabízejí média značně zkreslený pohled na veškerou kriminalitu. *„Média věnují silně nadproporční pozornost především násilným zločinům, terorismu a korupci už proto, že je po nich velká poptávka.“* (Potůček, 2004, s.2) Mediální realita by se sice měla co nejbližší blížit skutečnosti, tzn. že by měla být objektivní, což je však těžké uskutečnit, protože každý novinář, televizní reportér a zpravodaj je ve své podstatě člověk a jako takový je ovlivněn svými pocity a názory. Tak se velmi často stává, že média podávají informace jednostranné až tendenční. Neobjektivní, tendenčně zaměřené a zmanipulované informace pak zbytečně rozdmýchávají nenávist na obou stranách.

Závěrem tedy můžeme říci, že média mají nepřímý vliv na rozněcování ohniska konfliktu, a to především neobjektivním zpravodajstvím. Jsou také jedním z „pomocníků“ teroristů, protože slouží jako jejich prostředek pro zvyšování psychologických účinků útoků a pomáhají šířit psychický teror a strach. Navíc svým

často neobjektivním a tendenčním zpravodajstvím týkajícím se terorismu a islámského fundamentalismu směřují veřejné mínění ve společnosti proti všem muslimům a islámu jako celku.

3. 3 Mediální výchova na základních a středních školách

Mediální výchova je od roku 2000 zařazena jako průřezové téma do Rámcového vzdělávacího programu, který připravil Výzkumný ústav pedagogický v Praze, a od školního roku 2006/2007 je součástí realizované kurikulární reformy. V dnešní společnosti je.....*„schopnost zapojit se úspěšně a samostatně do mediální komunikace, tedy dostatečná úroveň mediální gramotnosti jednou z podmínek socializace jedince do společnosti.“* (Mičienka, Jiráček, 2007, s. 11) Tuto schopnost můžeme charakterizovat ze dvou různých hledisek – za prvé je to osvojení dovedností a poznatků, které jsou potřebné pro získání schopnosti analyzovat a najít si kritický odstup proti případnému nežádoucímu účinku médií, a za druhé získání poznatků, s jejichž pomocí se jedinci podaří maximálně využít média jako zdroj informací, kvalitní zábavy a aktivního naplnění volného času. V současné době je v našem školství získávání mediální gramotnosti realizováno v podobě mediální výchovy, která může být vyučována jako samostatný předmět, nebo může být součástí jiných předmětů (mateřského jazyka, výchovy k občanství, dějepisu), popř. mohou školy mít i kombinaci obou těchto přístupů.

Mediální výchova by tedy měla být vyučována jak na základní, tak na střední škole. Na základních školách má mediální výchova formu tzv. průřezového tématu, které by mělo být v průběhu základní školy zařazeno a vyučováno v jiných předmětech, či vzdělávacích oblastech. Podle Rámcového programu pro základní vzdělávání (2004) má mediální výchova blízkou vazbu na vzdělávací oblast Člověk a společnost, kam můžeme zařadit např. původní předměty občanská výchova, nebo dějepis. Do této oblasti ji zařazujeme zejména proto, že média, jako sociální instituce, se podílejí na utváření podob a hodnot moderní doby, umožňují hledat paralely mezi minulými a současnými událostmi a porovnávat jevy v evropském i celosvětovém měřítku. Mediální výchova má však také propojení se vzdělávací oblastí Jazyk a jazyková komunikace, kde se týká zejména vnímání mluveného i psaného projevu, jeho stavby, osvojení si základních pravidel veřejné komunikace, dialogu a argumentace. V rámci

vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie se pak jedná především o využívání digitálních i tištěných dokumentů jako zdroje informací.

Jak uvádí Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (2004) má mediální výchova vybavit žáka základní úrovni mediální gramotnosti. *„To zahrnuje jednak osvojení si některých základních poznatků o fungování a společenské roli současných médií, jednak získání dovedností podporující aktivní a nezávislé zapojení jednotlivce do mediální komunikace.“* (RVP, 2004, s.94) Zásadním úkolem je získat prostřednictvím mediální výchovy schopnost analyzovat nabízená sdělení, umět posoudit jejich věrohodnost a vyhodnotit jejich komunikační záměr. Mediální výchovu můžeme rozdělit na různé tematické okruhy. V oblasti receptivních činností nacházíme okruhy Kritické čtení a vnímání mediálních sdělení, Interpretace vztahu mediálních sdělení a reality (poznání rozdílu mezi reklamou a zprávou, mezi faktickým a fiktivním), Stavba mediálních sdělení (v televizním zpravodajství, novinách a časopisech), Fungování a vliv médií ve společnosti (vliv médií na každodenní život, postoje a chování, kulturu). V oblasti produktivních činností jsou dva okruhy – Tvorba mediálních sdělení (pro školní časopis, rozhlas, televizi nebo internetové médium) a Práce v realizačním týmu (redakce školního časopisu či rozhlasu, komunikace a spolupráce v týmu, faktory ovlivňující práci v týmu apod.)

Realizace mediální výchovy na středních školách navazuje na znalosti a dovednosti žáků získané na základní škole a dále je prohlubuje. Mediální výchova (opět jako průřezové téma rámcového vzdělávacího programu pro střední školy), bývá také integrována do jiných předmětů a jsou zde různé tematické okruhy. Mezi tyto okruhy patří Média a mediální produkce, Mediální produkty a jejich významy, Uživatelé, Účinky mediální produkce a vliv médií, Role médií v moderních dějinách a tyto okruhy mohou být zařazeny do českého jazyka, informační a komunikační technologie, základů společenských věd, občanské výchovy, dějepisu i výtvarné výchovy. Mediální výchova může být vyučována také prostřednictvím různých projektů a některé střední školy uvažují o zavedení samostatného předmětu, ale až po vytvoření dostatečného materiálního zázemí.

Vyučování mediální výchovy bude klást na učitele určité velké nároky, protože jde o zcela nový předmět ve školském kurikulu, učitelé však mohou využívat nově vydané příručky a publikace (např. Základy mediální výchovy od kolektivu různých autorů), ale i jiné zdroje. Mediální výuka v českých základních nebo středních školách může využívat vysílání nebo webové stránky různých evropských televizních a rozhlasových

stanic, např. britské BBC nebo německé ZDF či ARD apod. Podle publikace Evropská média a weby v české škole (2004), rozumně vybraný televizní nebo rozhlasový pořad povzbudí zájem žáků o danou oblast a problematiku, navíc pomáhá žákům i při výuce jazyků (přispívá k osvojení aktuálně používané cizojazyčné terminologie a dobré výslovnosti, přibližuje realie určité země, přispívá k rozvoji mezipředmětové mediální výchovy). Využívání záznamů televizních pořadů navíc nemusí vyžadovat od učitelů příliš mnoho přípravy, protože mnoho evropských televizních a rozhlasových stanic poskytuje na internetu rozsáhlé podklady včetně různých konkrétních návrhů a metodiky pro využití ve výuce. Tento netradiční způsob výuky tak může napomoci k tomu, aby čeští učitelé, žáci a studenti lépe poznali ostatní evropské země s jejich současnými problémy.

V současné době je situace na základních a středních školách taková, že základní školy i střední školy si na základě Rámcových vzdělávacích programů (RVP) vytvořily své Školní vzdělávací programy, ve kterých by měla být zařazena i mediální výchova. Základní školy, vyučují podle těchto nových vzdělávacích programů třetím rokem (na některých pilotních školách čtvrtým rokem), střední školy zahájily výuku podle nových programů teprve ve školním roce 2009/2010, takže až budoucnost nám ukáže, jak je realizováno průřezové téma mediální výchova a zda studenti a žáci získávají dostatek potřebných informací pro orientaci v mediálním světě.

3. 4 Možnosti sociální pedagogiky při kultivaci vnímání islámu a muslimů

Máme-li se v této kapitole zabývat možnostmi sociální pedagogiky při kultivaci vnímání islámu a muslimů celou společností i jednotlivci, musíme se nejprve zaměřit na samotný předmět a úkoly sociální pedagogiky a její vztah k jiným vědním disciplínám.

Sociální pedagogika je poměrně nový vědní obor (který se začal rozvíjet až v první polovině 19. století), a proto je třeba si uvědomit, že nemá zatím žádné velké tradice a skutečný obrat v jejím vývoji nastává teprve po roce 1990. (Kraus, Sýkora, 2009) Sociální pedagogiku můžeme chápat v širším pojetí, a to že vlastně celá pedagogika by měla být sociální a měla by se orientovat na celou populaci, nebo v užším pojetí, podle kterého je sociální pedagogika aplikované odvětví pedagogiky zabývající se výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých, na výchovu a pomoc rodinám s problémovými dětmi, na jedince propuštěné z vazby apod. Vycházíme-li ze širšího pojetí sociální pedagogiky, můžeme

říct, že je ... „*specializovanou, aplikovanou disciplinou, v níž jsou pedagogické postupy využívány v situacích, kde běžné způsoby ovlivňování psychosociálního vývoje selhávají a kde je výchovné působení provázeno problémy.*“ (Klíma, Jedlička in Kraus, Sýkora, 2009, str. 12) A v současné době můžeme říct, že problémy je výchovný proces dnes provázen prakticky v celé populaci (nikoliv jen v té sociálně znevýhodněné).

Sociální pedagogika má vztah k mnoha jiným disciplínám, obzvláště pedagogickým. Má blízký vztah k teorii výchovy, předškolní pedagogice, pedagogické diagnostice. Velmi těsně souvisí a prolíná se s pedagogikou volného času, protože obě disciplíny zkoumají otázky významu a role volného času v souvislosti s prevencí sociálních deviací. Vzhledem k tomu, že narůstá význam třetí (postproduktivní) fáze v životě člověka a také sociálně pedagogické intervence do této životní etapy, narůstá také souvislost sociální pedagogiky s andragogikou a gerontagogikou. Velmi důležitá je také souvislost s oborem sociální práce, který má k sociální pedagogice vůbec nejbližší. Tento obor, jenž u nás v posledních deseti letech zaznamenal značný rozvoj, bývá vymezován jako obor zabývající se činnostmi, kterými předcházíme (nebo jimi upravujeme) problémy jedinců či skupin a snažíme se tak zlepšovat kvalitu jejich života.

Po vyjasnění předmětu a úkolů sociální pedagogiky a jejího vztahu k některým ostatním disciplínám se teď můžeme zabývat možnostmi sociální pedagogiky při kultivaci vnímání muslimské menšiny a islámu jako náboženství. Jak už bylo uvedeno v předešlých kapitolách, ohrožují masová média (a především nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů) postoje a chování nejmladší generace, ale samozřejmě nejen ji. Na tomto poli má sociální pedagogika různé možnosti – v první řadě by mohla působit na samotné tvůrce různých mediálních programů, kteří by už v rámci svého studia žurnalistiky, popř. na filmových fakultách, měli být vzděláváni v oblasti masmédií a jejich často negativního vlivu na osobnost a celou společnost tak, aby byli schopni své výsledné práce kultivovat a upravovat takovým způsobem, aby se nevyznačovaly masovým nevkusem, nekorektností a tendenčností. Tímto způsobem by bylo možné působit kladně na co nejširší skupinu celé společnosti, včetně střední generace. Tato cesta však nebude jednoduchá, protože v současné době, kdy média vznikají a působí ve společnosti regulované tržními zákonitostmi, se média prosazují především ekonomicky a méně již kvalitou své programové nabídky.

„Sociální pedagogika by měla hledat nástroje, kterými by bylo možno kontraproduktivní působení těchto prostředků komunikace držet pod kontrolou.“

(Kraus, Sýkora, 2009, s. 48) Jednou z cest je současné zavádění mediální výchovy na základních a středních školách. Prostřednictvím tohoto předmětu by se učitel měl snažit oslabit negativní působení masmédií např. tím, že s dětmi a studenty podrobí důkladné analýze některý výtisk časopisu, novin, rozhlasový či televizní program, který děti a studenti sledují, a ukázat jim jeho slabiny a nedostatky (stereotypnost, tendenčnost, vyumělkovanost). Prostřednictvím mediální výchovy by se také studenti měli seznámit s různými médii a umět je porovnávat mezi sebou tak, aby dokázali odlišit skutečné, reálné a pravdivé zprávy a události v médiích, od těch fiktivních a tendenčně upravených některými bulvárními médii. I v této oblasti jsou však určité mezery – do kurikula základních a středních škol byl zaveden nový předmět, avšak pedagogové neměli zatím možnost se o tomto předmětu a jeho výuce dozvědět. Na to by se mělo myslet při výuce na současných pedagogických fakultách a pro současně praktikující učitele by měly být připraveny kurzy zabývající se tímto tématem, které by měly být zahrnuty do dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Dalšími oblastmi, ve kterých by sociální pedagogika mohla přispět ke kultivaci vnímání islámu a muslimů jsou obory andragogika a sociální práce, které mají k sociální pedagogice také velmi blízko. V oblasti vzdělávání osob třetího věku je možné na ně působit prostřednictvím vzdělávání v univerzitách třetího věku, popř. formou besed a diskuzí realizovaných v klubech důchodců, které v některých městech fungují, popř. v domovech pro důchodce či ústavech sociální péče. Obdobným způsobem by v oblasti sociální práce sociální pedagogové mohli působit na jedince ohrožené v jejich sociálním vývoji, ať už v rezortu spravedlnosti při penitenciární a postpenitenciární péči, nebo v různých nízkoprahových zařízeních při práci s ohroženou mládeží.

Závěrem kapitoly můžeme tedy shrnout, že před sociální pedagogikou stojí mnoho náročných úkolů a záleží jen na jejím dalším vývoji a úspěšnosti uplatnění všech poznatků sociální pedagogiky o negativních účincích masmédií na jednotlivce i celou společnost v praxi.

4. EMPIRICKÁ ČÁST

4. 1 Charakteristika zkoumaného vzorku a popis výzkumné techniky

Cílem mého výzkumného šetření bylo zmapovat mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho chápání ve výchově na školách.

Zkoumaný vzorek dotazníkového šetření tvořili náhodně vybraní žáci třetích a čtvrtých ročníků střední školy v Praze. Osloveno bylo celkem 50 žáků Střední průmyslové školy stavební v Dušní ulici, v Praze 1. V každé třídě byli studenti stručně seznámeni s problematikou diplomové práce a byly jim objasněny některé obtížnější pojmy, které se nacházely v otázkách dotazníku.

V dotazníku jsem použil 20 otázek, které byly dichotomické, uzavřené i polootevřené. Způsob sběru empirických údajů byl prováděn na střední škole formou vyplnění dotazníku.

V dotazníku jsem použil otázky:

- o dichotomické (otázka č. 1)
- o uzavřené s nominálním znakem (otázky č. 2, 4, 5, 7, 9, 12, 15, 16, 18 – 20)
- o polootevřené (otázky č. 3, 6, 8, 10, 11, 13, 14, 17)

Otázky v dotaznících se týkaly zjištění, v jakých médiích studenti nejčastěji sledují zpravodajství, jak byli obeznámeni s obsahem předmětu mediální výchova, dále byly zjišťovány jejich znalosti o problematice terorismu a islámského fundamentalismu a jakým způsobem studenti vnímají zpravodajství týkající se islámského fundamentalismu.

Pomocí vytvořených dotazníků jsem provedl průzkum mínění studentů týkající se mediálního obrazu terorismu a islámského fundamentalismu v českých médiích a mediální výchovy na středních školách. Výzkumné šetření bylo zpracováno kvantitativní metodou, s využitím statistické procedury.

4. 2 Stanovení výzkumných cílů

Cílem mého výzkumného šetření bylo zjistit, jak jsou studenti středních škol seznámeni s oblastí médií a mediálních sdělení, zda jsou v této oblasti na středních školách vzděláváni, a také, jak jsou obeznámeni s problematikou teroristických útoků a islámského fundamentalismu, zda si myslí, že zpravodajství je objektivní, přesné a pravdivé, či nikoliv. Dílčími cíli mého šetření bylo zmapovat, ve kterých médiích studenti nejčastěji sledují politické zpravodajství a jaký je jejich názor na hrozící nebezpečí možných teroristických útoků na Českou republiku.

Výzkum měl potvrdit nebo vyvrátit tyto hypotézy:

Hypotéza H 1: Studentů, kteří se během svého studia dostatečně seznámili s médii a mediálními sděleními, je méně než studentů nedostatečně informovaných o této problematice.

Hypotéza H 2: Studentů, kteří se v rámci svého studia dostatečně seznámili s problematikou teroristických útoků a islámského fundamentalismu, je méně než studentů, kteří s touto problematikou seznámeni nebyli.

Hypotéza H 3: Studentů, kteří si myslí, že informace týkající se teroristických útoků a islámského fundamentalismu jsou přesné a pravdivé je více než studentů, kteří si myslí, že tyto informace jsou neobjektivní a nedostatečné.

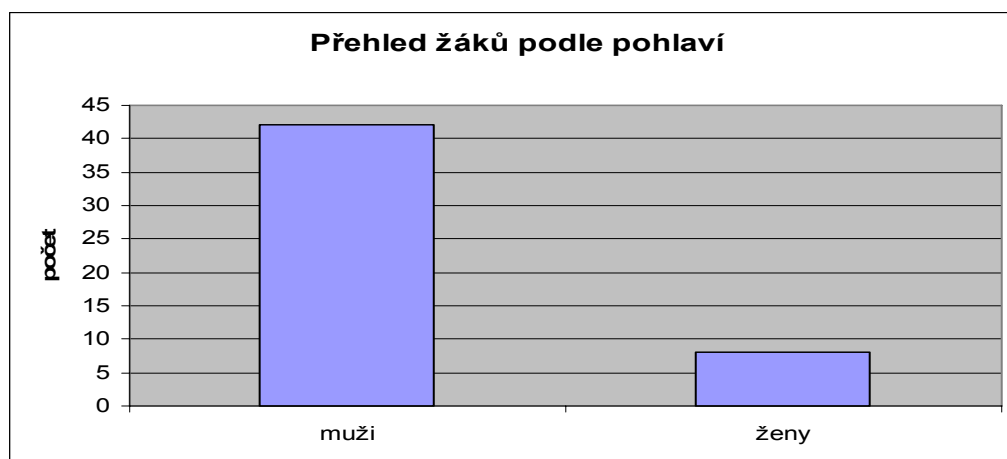
4. 3 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Úvodní dvě otázky se týkaly pohlaví respondentů a typu školy, na které právě studují.

Otázka č. 1: Jste muž (žena)

Z dotazovaných 50 respondentů bylo 8 žen a 42 mužů.

Graf číslo 1: Přehled žáků podle pohlaví

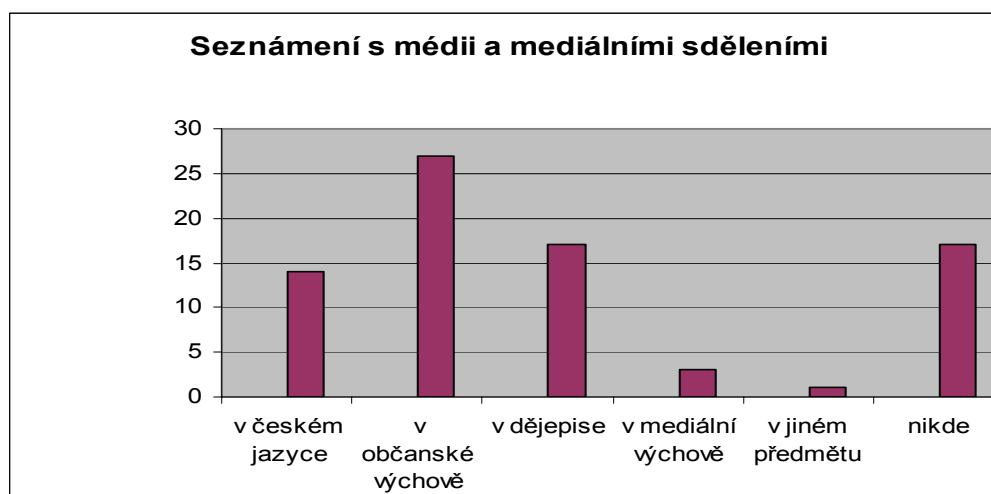
Otázka č. 2 se týkala typu školy, na které dotazovaní studenti studují.

Všech 50 studentů studovalo na střední odborné škole – byla to Střední průmyslová škola stavební, v Dušní ulici v Praze 1.

Otázka č. 3 Uvedte, ve kterém předmětu jste se při svém studiu setkal(a) s různými typy médií a mediálních sdělení. (U této otázky bylo možné uvést více možností).

Ze 79 možných odpovědí vyplynulo, že se 14 studentů při svém studiu seznámilo s médii a mediálními sděleními v českém jazyce, 27 ve výchově k občanství, 17 v dějepise, 3 v mediální výchově, 1 v jiném předmětu (informatice) a 17 studentů se s touto problematikou neseznámilo v žádném předmětu.

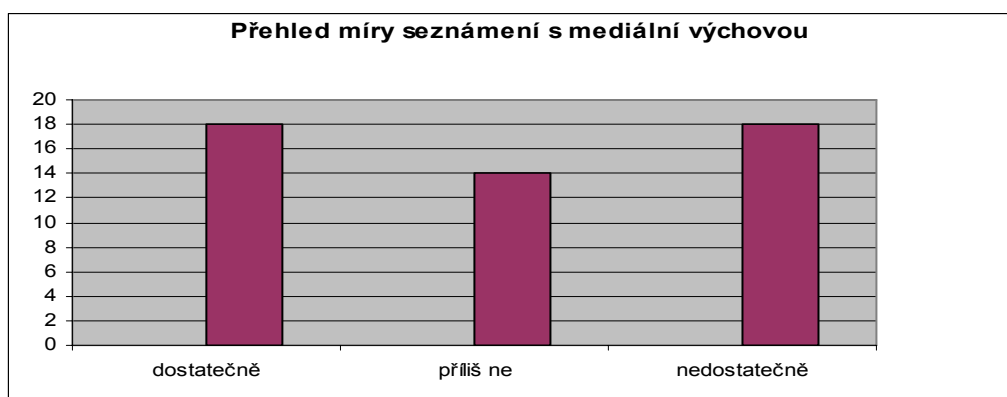
Graf č. 2 Seznámení s médii a mediálními sděleními

Otázka č. 4 Uvedte, jak jste byl(a) při svém studiu seznámen(a) s médií, mediální výchovou a typy mediálních sdělení.

18 studentů odpovědělo, že byli seznámeni dostatečně v současně vyučovaných předmětech, 14 studentů si myslí, že nebyli příliš seznámeni, ale že tyto vědomosti nebudou ve svém dalším životě potřebovat, a 18 studentů bylo s touto problematikou seznámeno nedostatečně a rádi by se s ní seznámili blíže (třeba v předmětu mediální výchova).

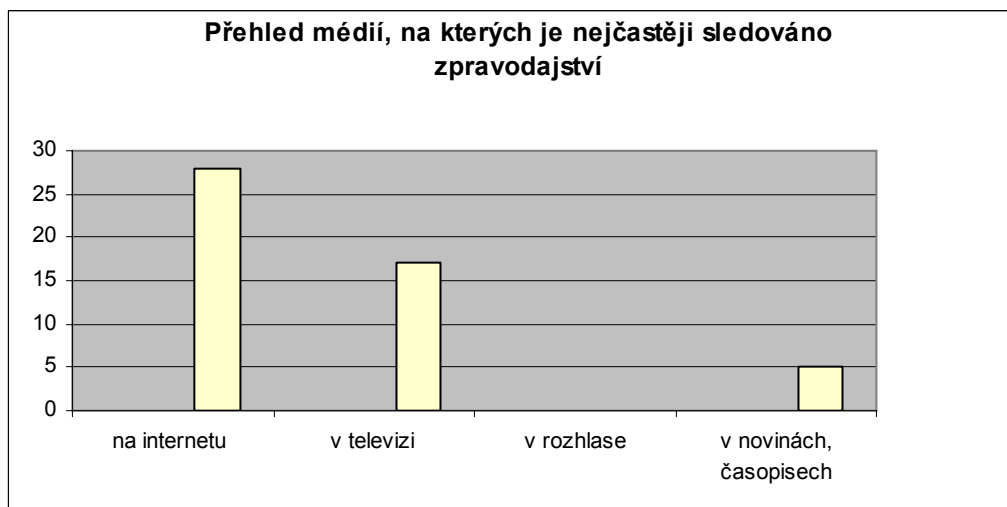
Graf č. 3 Přehled míry seznámení s mediální výchovou

Otázka č. 5 Vyberte, na kterém z těchto médií sledujete nejčastěji zpravodajství (politické zprávy).

Většina (28) studentů odpověděla, že sledují zpravodajství na internetu, 17 respondentů v televizi, žádný z respondentů v rozhlasu a pouze 5 v novinách a časopisech.

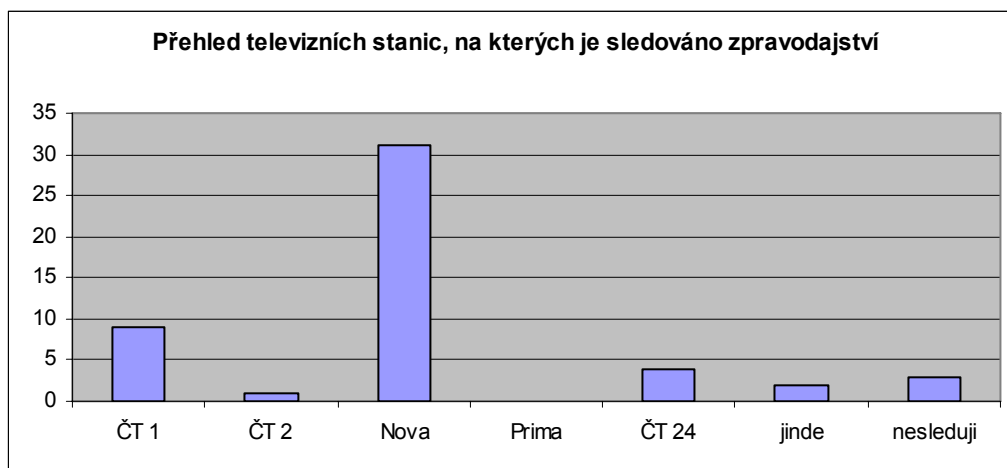
Graf č. 4 Přehled médií, na kterých je nejčastěji sledováno zpravodajství

Otázka č. 6 Uved'te, na které televizní stanice nejčastěji sledujete zpravodajství.

Z dotazovaných studentů 9 sleduje zpravodajství nejčastěji na stanici ČT 1, pouze 1 na stanici ČT 2, nejvíce (31) studentů sleduje zpravodajství na televizní stanici Nova, žádný na stanici Prima, 4 na stanici ČT 24, dva na jiných stanicích (CNN, BBC) a 3 respondenti v televizi zpravodajství nesledují.

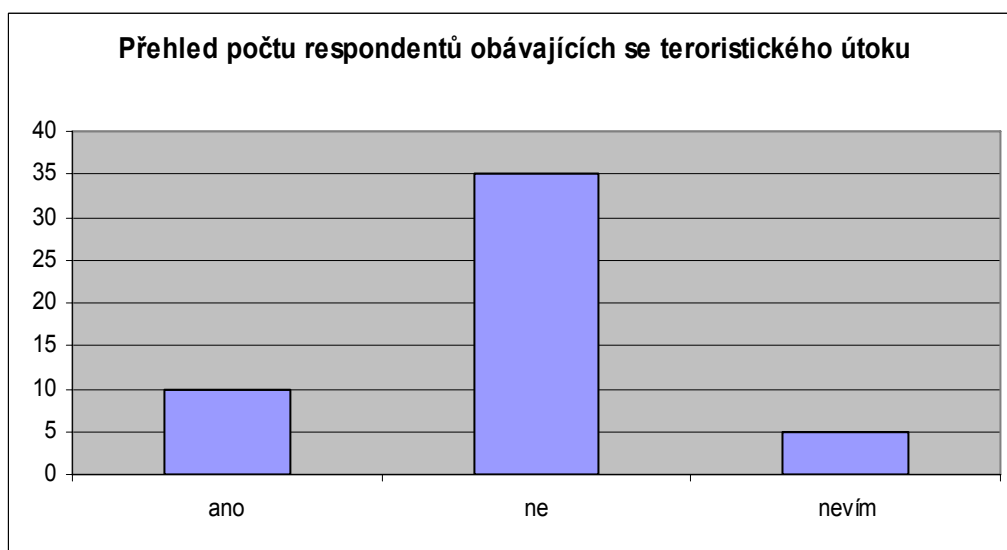
Graf č. 5 Přehled televizních stanic, na kterých je nejčastěji sledováno zpravodajství

Otázka č. 7 Máte obavu, že v ČR hrozí možnost teroristických útoků?

Na tuto otázku odpovědělo 10 respondentů, že má strach z možnosti teroristických útoků v ČR, velká většina (35) tyto obavy nemá a pouhých 5 studentů nedokáže tuto možnost posoudit.

Graf č. 6 Přehled počtu respondentů obávajících se teroristického útoku

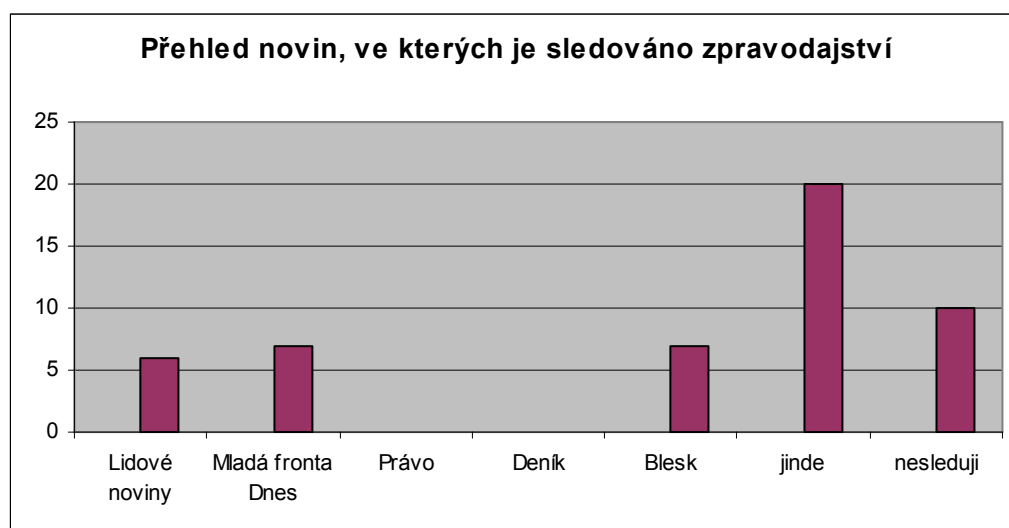

Otázka č. 8 Uved'te, ve kterých novinách nejčastěji sledujete zpravodajství.

6 dotazovaných respondentů sleduje zpravodajství nejčastěji v Lidových novinách, 7 v deníku Mladá fronta Dnes, žádný ze studentů nesleduje zpravodajství v Právu a Deníku, 7 studentů v Blesku, většina (20) sleduje zpravodajství v jiném deníku (Metro) a 10 z respondentů zpravodajství v novinách vůbec nesleduje.

Graf č. 7 Přehled novin, ve kterých je sledováno zpravodajství

Otázka č. 9 Myslíte si, že četnost zpráv o teroristických útocích, islámu a islámském fundamentalismu může mít vliv na podcenění této problematiky?

Většina studentů (23) si myslí že četnost zpráv o teroristických útocích a islámu může mít vliv na podcenění této problematiky, 18 studentů odpovědělo záporně a 9 respondentů nedokáže odpovědět na tuto otázku posoudit.

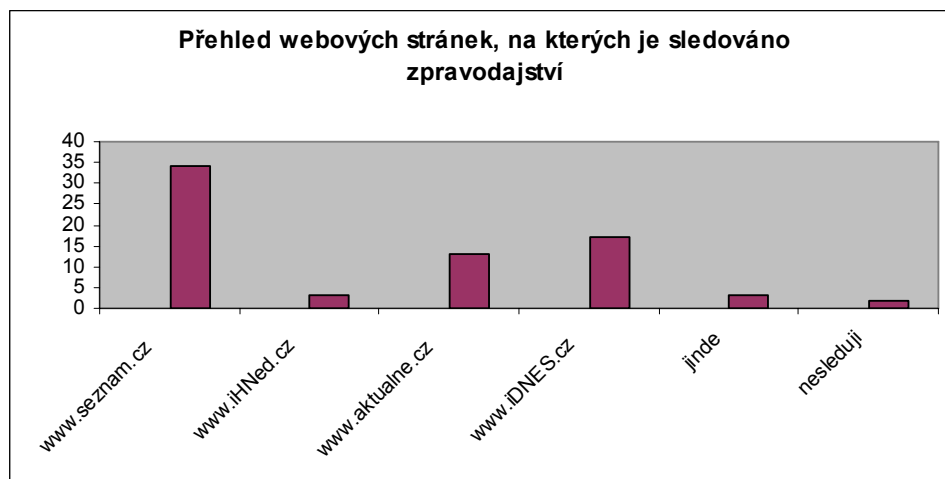
Graf č. 8 Vliv četnosti zpráv o islámském fundamentalismu na podcenění této problematiky

Otázka č. 10 Uved'te, na kterých stránkách sledujete zpravodajství na internetu.

Na tuto otázku si mohli respondenti vybrat více odpovědí. Převážná většina studentů (34) sleduje na internetu zpravodajství na www.seznam.cz, 3 na www.iHned.cz, 13 na www.aktualne.cz, 17 na www.idnes.cz, jeden ze studentů zpravodajství na internetu nesleduje a 3 sledují zpravodajství na jiných stránkách (www.novinky.cz, www.centrum.cz).

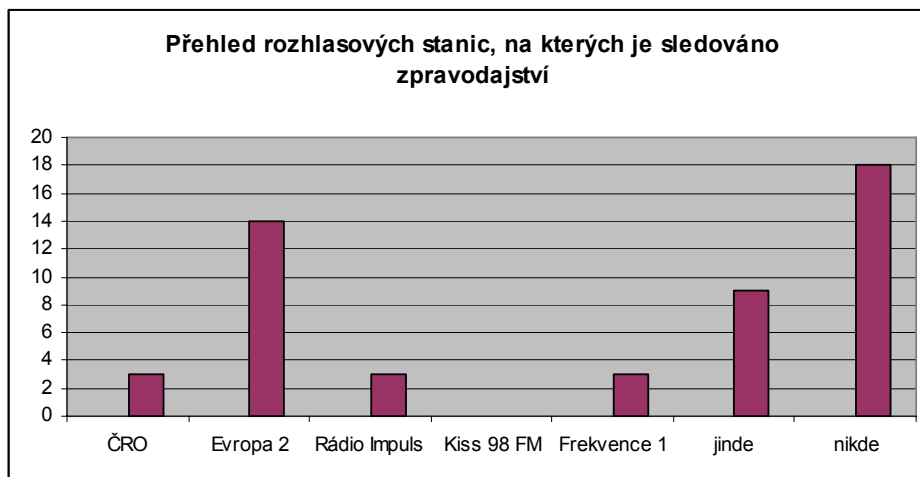
Graf č. 9 Přehled webových stránek, na kterých je sledováno zpravodajství

Otázka č. 11 Uved'te, na které rozhlasové stanici posloucháte nejčastěji zpravodajství.

3 respondenti sledují nejčastěji zpravodajství na rozhlasové stanici ČRO – radiožurnál, 14 na Evropě 2, 3 na Rádiu Impuls, žádný ze studentů na Kiss 98 FM, 3 na Frekvenci 1, většina (18) zpravodajství v rozhlase nesleduje a 9 studentů sleduje zpravodajství na jiných stanicích (3 na stanici Bonton, 2 Fajn Radio, 4 Rádio Beat).

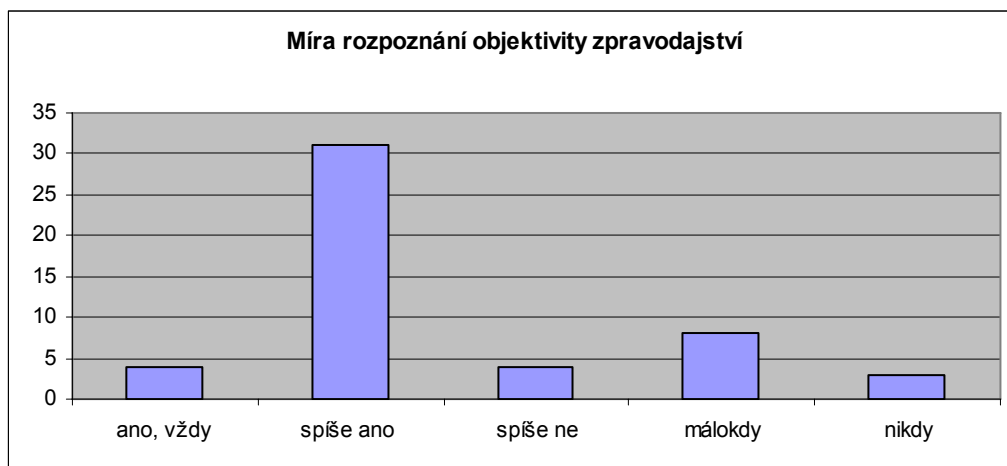
Graf č. 10 Přehled rozhlasových stanic, na kterých je sledováno zpravodajství

Otázka č. 12 Myslíte si, že vždy rozpoznáte, zda zpravodajství je objektivní?

Většina respondentů (35) si myslí, že rozpozná objektivní zpravodajství – 4 vždy a 31 spíše ano. Čtyři studenti si myslí, že spíše ne, 8 studentů rozpozná objektivitu ve zpravodajství málokdy a 3 nikdy.

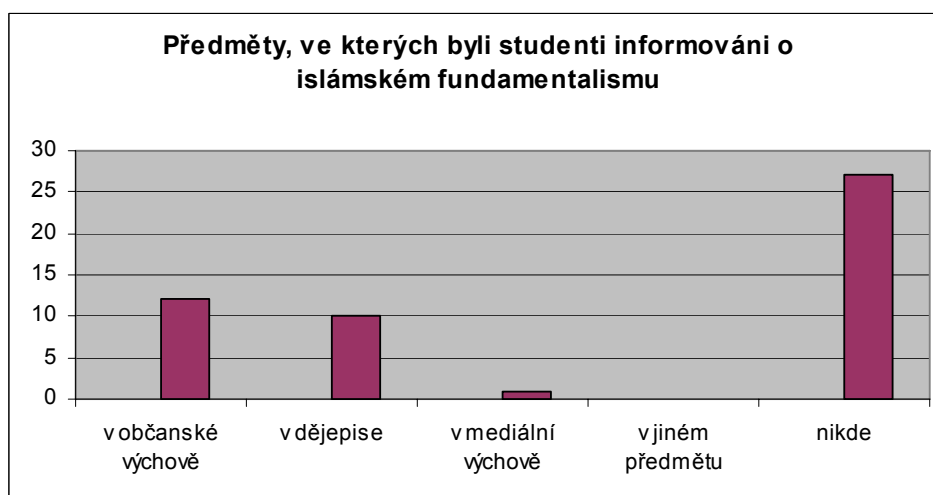
Graf č. 11 Míra rozpoznání objektivity zpravodajství

Otázka č. 13 Uveďte, ve kterém předmětu jste se při svém studiu dozvěděli o teroristických útocích a islámském fundamentalismu.

Většina studentů (27) se překvapivě o teroristických útocích a islámském fundamentalismu nedozvěděla při svém studiu v žádném předmětu, 12 ve výchově k občanství, 10 v dějepise a 1 v mediální výchově.

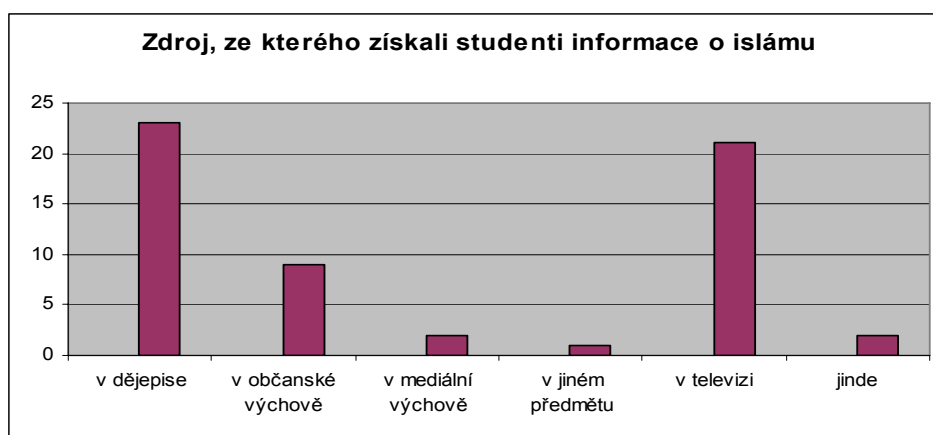
Graf č. 12 Předměty, ve kterých byli studenti informováni o islámském fundamentalismu

Otázka č. 14 Uveďte, kde jste se při svém studiu dozvěděli o muslimech, jejich náboženství (islámu), jejich kultuře. (U této otázky bylo možné uvést více možností).

Na tuto otázku odpovědělo 23 studentů, že se o muslimech, jejich náboženství a kultuře dozvěděli při svém studiu v dějepise, 9 ve výchově k občanství, dva v mediální výchově, 1 v jiném předmětu, 21 v televizi a dva jinde (na internetových stránkách).

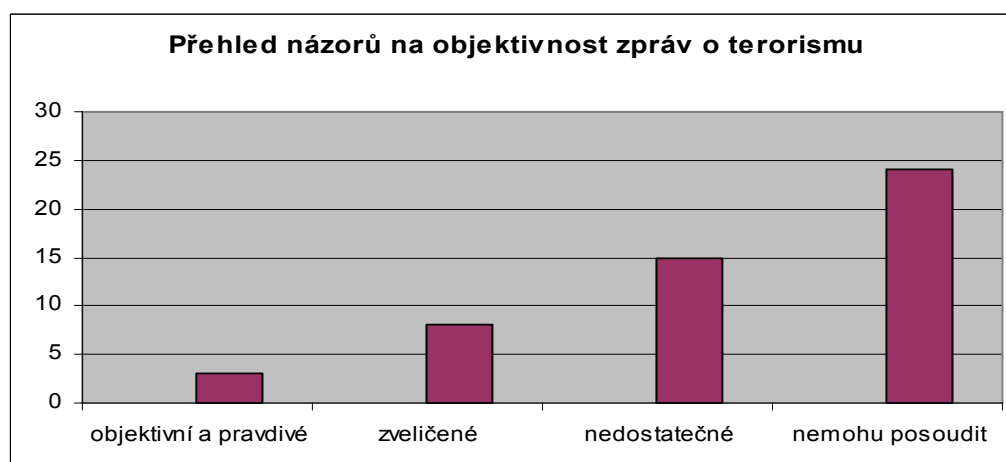
Graf č. 13 Přehled zdrojů, ze kterých získali studenti informace o islámu

Otázka č. 15 Uveďte, zda si myslíte, že zprávy týkající se teroristických útoků a islámského fundamentalismu jsou přesné a objektivní.

Pouze 3 studenti si myslí, že zprávy o teroristických útocích a islámském fundamentalismu jsou objektivní a pravdivé, 8 považuje zprávy za zveličené, 15 je vidí jako nedostatečné a největší část (24) respondentů nedokáže tuto otázku posoudit.

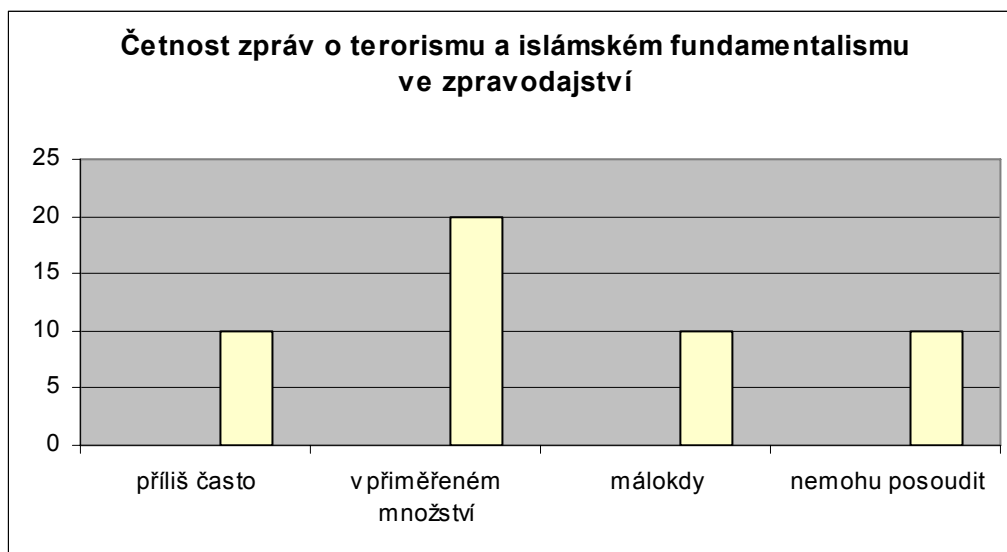
Graf č. 14 Přehled názorů na objektivnost zpráv o terorismu

Otázka č. 16 Zkuste posoudit, jak často se objevují ve zpravodajství zprávy týkající se terorismu a islámského fundamentalismu.

10 studentů je přesvědčeno, že zprávy týkající se terorismu a islámského fundamentalismu se objevují ve zpravodajství příliš často, 20 si myslí, že v přiměřeném množství, 10 málokdy a 10 respondentů nemůže tuto otázku posoudit.

Graf č. 15 Četnost zpráv o terorismu a islámském fundamentalismu ve zpravodajství

Otázka č. 17 Uved'te, kde jste byli seznámeni s výstavbou mešit v ČR.

Většina studentů (24) byla seznámena s výstavbou mešit v ČR prostřednictvím televize, žádný z respondentů v rozhlasu, 12 v tisku a 14 nebylo s touto problematikou seznámeno vůbec.

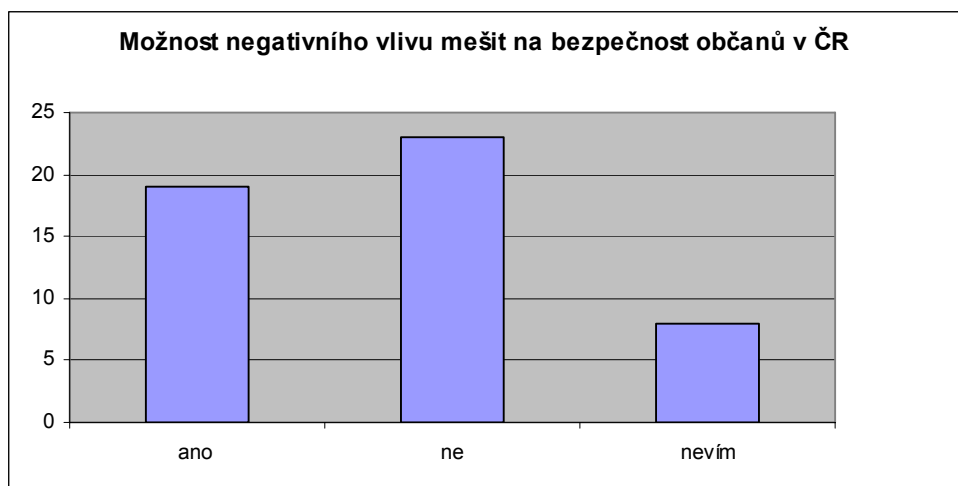
Graf č. 16 Zdroje informací získaných o stavbě mešit v ČR

Otázka č. 18 Myslíte si, že výstavba mešit může mít negativní vliv na bezpečnost občanů v České republice?

19 respondentů si myslí, že výstavba mešit může mít negativní vliv na bezpečnost občanů v ČR, 23 studentů si myslí, že nemůže mít negativní vliv a 8 studentů nedokázalo tuto problematiku posoudit.

Graf č. 18 Možnost negativního vlivu výstavby mešit na bezpečnost občanů v ČR

Otázky č. 19 Myslíte si, že tažení proti terorismu a islámskému fundamentalismu přispěje k větší bezpečnosti na zemi?

Většina respondentů (23) je přesvědčena, že tažení proti terorismu a islámskému fundamentalismu přispěje k větší bezpečnosti na zemi, 20 studentů si myslí, že nepřispěje a 7 studentů nedokáže tuto otázku posoudit.

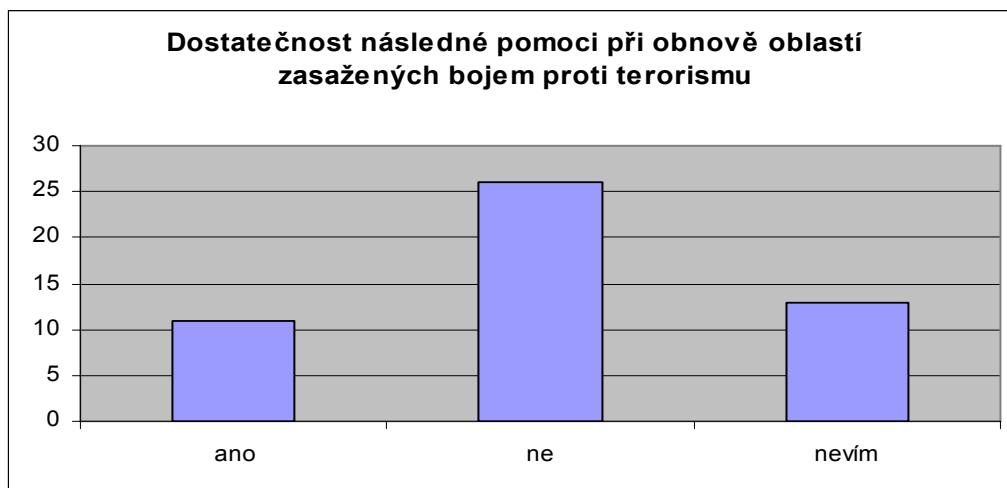
Graf č. 18 Vliv boje proti terorismu na větší bezpečnost na zemi

Otázka č. 20 Jsou kroky, které dělá mezinárodní společenství dostačující pro obnovu oblastí, ve kterých proběhlo tažení proti terorismu?

Menšina respondentů (11) si myslí, že kroky, které dělá mezinárodní společenství pro obnovu oblastí, ve kterých proběhlo tažení proti terorismu, jsou dostatečné, 26 studentů si myslí, že jsou nedostatečné a 13 nedokázalo tuto problematiku posoudit.

Graf č. 19 Dostatečnost následné pomoci při obnově oblastí zasažených bojem proti terorismu

4. 4 Analýza výsledků výzkumu a návrhy pro sociálně pedagogickou praxi

Cílem dotazníkového šetření a celého výzkumu bylo zjistit, jak jsou studenti středních škol při svém studiu seznámeni s problematikou médií, mediálních sdělení, teroristických útoků a islámského fundamentalismu. Dále bylo cílem výzkumného šetření zmapovat, na kterých médiích sledují studenti nejčastěji politické zpravodajství a jaký je jejich názor na hrozící nebezpečí možných teroristických útoků na Českou republiku.

Záznamy šetření potvrdily dvě hypotézy (verifikované), jedna hypotéza (falzifikovaná) nebyla potvrzena.

H 1 Studentů, kteří se během svého studia dostatečně seznámili s médií a mediálními sděleními, je méně než studentů nedostatečně informovaných o této problematice.

Tato hypotéza byla potvrzena.

Z odpovědí studentů vyplývá, že většina z nich sice byla obeznámena s oblastí médií a mediálních sdělení, a to v různých vyučovacích předmětech (většina v občanské výchově, dějepise nebo v českém jazyce, menšina v mediální výchově a informatice), zůstává však třetina studentů (34%), kteří se o této problematice při svém studiu nedozvěděli vůbec. Navíc celé dvě třetiny studentů (64%) ve svých odpovědích uvádějí, že s médií, mediální výchovou a typy mediálních sdělení nebyli při svém studiu seznámeni dostatečně a více než třetina (36%) by se s touto problematikou ráda seznámila blíže (např. v předmětu mediální výchova). To znamená, že se učitelé příliš tomuto tématu v současné době nevěnují a v budoucnu by bylo vhodné, zavést média a mediální sdělení v mnohem větší míře do kurikula středních škol.

H 2 Studentů, kteří se v rámci svého studia dostatečně seznámili s problematikou teroristických útoků a islámského fundamentalismu, je méně než studentů, kteří s touto problematikou seznámeni nebyli.

Tato hypotéza byla potvrzena.

Jak uvádí více než polovina studentů (54%), při svém studiu se o teroristických útocích a islámském fundamentalismu nedozvěděla v žádném z předmětů, pouze menší polovina (46%) byla o této problematice informována v některém z předmětů (např. občanské výchově, dějepise, mediální výchově). Studenti byli v rámci svého studia mnohem lépe seznámeni s tématem muslimů, jejich náboženstvím a kulturou, převážně v dějepise (46%), a pouze malá část v jiných předmětech (občanské výchově, mediální výchově). Velká část informací také pocházela ne ze studia, ale z televize, kde informace nebývají vždy objektivní a pravdivé.

H 3 Studentů, kteří si myslí, že informace týkající se teroristických útoků a islámského fundamentalismu jsou přesné a pravdivé je více, než studentů, kteří si myslí, že tyto informace jsou neobjektivní nebo nedostatečné.

Tato hypotéza nebyla potvrzena.

Jak vyplývá z dotazníkového šetření, pouze minimum studentů (6%) si myslí, že zprávy týkající se teroristických útoků a islámského fundamentalismu jsou přesné, pravdivé a objektivní. Téměř polovina studentů (46%) uvádí, že tyto zprávy jsou buď zveličené a vyvolávají zbytečnou paniku (a ve skutečnosti situace není tak vážná), nebo jsou nedostatečné, nedozvídáme se celou pravdu (a situace je ve skutečnosti vážnější). Co však bylo zajímavé, skoro stejný počet studentů (48%) nedokáže objektivnost nebo neobjektivnost těchto zpráv posoudit.

Výsledky dotazníkového šetření také zmapovaly problematiku sledovanosti médií, ve kterých studenti nejčastěji sledují politické zpravodajství. Převážná většina studentů (56%) sleduje zpravodajství nejčastěji na internetu, následují televize, noviny a časopisy. Rozhlasové zpravodajství v dnešní době studenty příliš nezajímá. Zajímavý byl také přehled konkrétních televizních stanic, internetových stránek, rozhlasových stanic a novin a časopisů, kde respondenti nejčastěji sledují zpravodajství. Z televizních stanic sleduje většina studentů (62%) nejčastěji zpravodajství na televizní stanici Nova, ostatní stanice za ní velmi daleko zaostávají. Z novin a časopisů uvádí většina studentů (40%), že nejčastěji čte politické zprávy v deníku Metro, ostatní deníky nemají tak velkou sledovanost, navíc 10% studentů noviny vůbec nečte. Internetové stránky mají poměrně vyrovnanou sledovanost, pouze www.seznam.cz má větší počet čtenářů (68%). Rozhlasové zpravodajství sleduje minimum studentů a pokud jej sledují, tak většinou na soukromých stanicích, jako jsou Evropa 2, Frekvence 1 nebo jiné místní pražské stanice. Pouze 6% studentů sleduje zpravodajství na stanici Český rozhlas – radiožurnál.

Z tohoto průzkumu tedy vyplývá, že informace, jež velká většina studentů získává prostřednictvím výše uvedených médií (která velmi často podávají informace zkreslené, tendenční, neobjektivní nebo pouze nedostatečně a dílčí a rozhodně nepodávají ucelený a pravdivý obraz o realitě) jsou nedostatečné. Když k tomu přidáme i nedostatečnou mediální výchovu ve školách, která by mohla tento stav napravit, nemůžeme se divit, že

studenti nejenže často získávají informace neobjektivní a tendenční, ale velmi často také odpovídají na otázky v dotazníku, že nemohou posoudit dotazovanou problematiku, (možná i proto, že nemají dostatek kvalitních a objektivních informací), ať už se týká teroristických útoků, islámského fundamentalismu, islámu či bezpečnosti občanů v České republice. Vzhledem k těmto informacím také nepřekvapí, že většina studentů (70%) věří, že české republice nehrozí nebezpečí teroristického útoku, které však je velmi reálné, jak vyplynulo z informací výše uvedených v této diplomové práci.

Pro sociální pedagogiku vyplývá z tohoto průzkumu, že by se měla více zaměřit na cílovou skupinu studentů nejen středních, ale určitě i základních škol tak, aby žáci a studenti měli možnost získávat více kvalitních a objektivních informací a naučili se rozeznávat kvalitní zpravodajství v televizi, rozhlase i novinách a časopisech od zpravodajství neobjektivního, nedostatečného a tendenčního. Jednou z cest je současné zavádění mediální výchovy na základních a středních školách. Důležité však také je, aby i studenti na pedagogických fakultách byli v rámci svého studia seznámeni s mediální výchovou a metodikou její výuky, a současně vyučující pedagogové by s touto problematikou měli být seznámeni formou dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků, aby dokázali tento předmět kvalitně zařadit do kurikula základního a středního vzdělávání.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřil na mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho pojetí na školách. Hlavním cílem mé práce bylo zjistit, jak jsou studenti středních škol při svém studiu seznámeni s problematikou médií, mediálních sdělení, teroristických útoků a islámského fundamentalismu. Také jsem se pokoušel zmapovat, na kterých médiích sledují studenti nejčastěji zpravodajství a jaký je jejich celkový pohled na objektivitu zpravodajství a hrozící nebezpečí teroristických útoků na Českou republiku.

V prvních třech kapitolách jsem se zaměřil na teoretickou stránku tohoto problému. V první kapitole jsem se zabýval vymezením pojmu terorismus z pohledu různých autorů, příčinami a důsledky terorismu, vymezením pojmu islámský fundamentalismus, jeho počátky, příčinami a důsledky. Ve druhé kapitole jsem se zabýval projevy islámského fundamentalismu v Evropě a v České republice, vztahem Evropské unie k islámskému fundamentalismu a postojem politické reprezentace ČR k této problematice. Ve třetí kapitole jsem se soustředil na kladný či záporný vliv médií na společnost, obraz terorismu a islámského fundamentalismu v médiích, mediální výchovu na základních a středních školách a možnosti sociální pedagogiky při kultivaci vnímání islámu a muslimů.

V empirické části jsem vyhodnotil odpovědi studentů střední školy na otázky v mém dotazníku, týkajícího se problematiky médií, sledování zpravodajství na jednotlivých typech médií, mediální výchovy na školách a názory studentů na objektivitu zpravodajství a možné hrozící nebezpečí ze strany islámského fundamentalismu v České republice.

Cíle mé diplomové práce byly splněny a ověřeny vyplněnými dotazníky studenty ze střední školy. Z dotazníků vyplynulo, že většina studentů byla během svého studia obeznámena s oblastí médií a mediálních sdělení v různých vyučovacích předmětech, přesto však ještě zbývá nejméně třetina studentů, která s touto problematikou seznámena nebyla a ráda by se s ní v rámci svého studia blíže seznámila. Studenti se však v rámci svého studia příliš nesesetkali s tématy jako jsou např. islámský fundamentalismus, muslimové, jejich náboženství a kultura, kde většina byla seznámena nedostatečně a často ne při studiu, ale pouze z médií, která jsou ne vždy objektivní. Jak vyplynulo z šetření, velká část studentů je také přesvědčena, že rozezná, zda je zpravodajství, které sledují, objektivní či ne, a myslí si, že zprávy týkající se

teroristických útoků a islámského fundamentalismu v našich médiích jsou neobjektivní – příliš zveličené nebo naopak nedostatečně podávají celý pravdivý obraz o této problematice.

Na tyto nedostatky by se měla zaměřit i sociální pedagogika, která by se mohla soustředit na cílovou skupinu studentů základních a středních škol tak, aby žáci a studenti měli možnost získávat více kvalitních a objektivních informací a byli schopni je rozeznat od informací neobjektivních a tendenčních. Toho by se mohlo dosáhnout formou vzdělávání pedagogických pracovníků v oblasti médií a mediální výchovy, tak aby mohli dále vzdělávat své studenty v předmětu mediální výchova, který zatím na středních školách není příliš rozšířen.

RESUMÉ

Diplomová práce „*Mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho chápání ve výuce na školách*“ se týká problematiky terorismu a islámského fundamentalismu, otázkami jejich příčin a důsledků, a také oblastí médií a mediální výchovy na školách. Cílem mé práce bylo zjistit, jak jsou studenti vzděláváni v oblasti médií a různých mediálních sdělení, jakým typům médií dávají při sledování zpravodajství přednost a jaký je jejich názor na objektivitu sledovaného zpravodajství a možnost teroristických útoků v České republice.

Teoretická část mé diplomové práce vychází z analýzy odborné literatury a zabýval jsem se v ní terorismem a islámským fundamentalismem, jejich příčinami a důsledky, současnými projevy islámského fundamentalismu v Evropě a v ČR, a také médií a mediální výchovou na základních a středních školách. Výzkumná část zpracovává odpovědi respondentů na dotazníky určené pro studenty středních škol, zabývající se problematikou výuky mediální výchovy na školách, sledovaností různých médií studenty a jejich názory na objektivitu zpravodajství u nás.

Anotace

Diplomová práce „Mediální obraz terorismu a islámského fundamentalismu a jeho chápání ve výchově na školách“ se zabývá vzděláváním studentů základních a středních škol v oblasti médií, mediálních sdělení, a také tím, jak jsou obeznámeni s problematikou terorismu, islámského fundamentalismu, muslimů, jejich náboženstvím a kulturou.

Teoretická část se zabývá terorismem a islámským fundamentalismem, jejich příčinami a důsledky, současnými projevy islámského fundamentalismu v Evropě a v České republice, vlivem médií na společnost, obrazem terorismu a islámského fundamentalismu v médiích a mediální výchovou na školách. Praktická část byla zaměřena na průzkum toho, zda jsou studenti středních škol dostatečně vzděláváni v oblasti mediální výchovy, terorismu a islámského fundamentalismu, a byla také zmapovaná problematika sledovanosti různých médií studenty.

Klíčová slova

terorismus, islámský fundamentalismus, média, mediální výchova, mediální sdělení, muslimové, islám

Annotation

The diploma thesis „Medial Image of Terrorism and Islamic Fundamentalism and its Realizing in Education of Schools“ is dealing with education of elementary and secondary school students in the topic of media, medial communication, and their knowledge about problems of terrorism, islamic fundamentalism, Moslems, their religion and culture.

Theoretical part is concerned on terrorism, islamic fundamentalism, their cause and consequence, contemporary features of islamic fundamentalism in Europe and in Czech Republic, influence of media on society, medial picture of terrorism and islamic fundamentalism, and medial education in schools. The investigative part is dealing with the survey, if secondary school students are sufficiently educated in the subject of medial education, terrorism and islamic fundamentalism, and it is also concerned on the question in which various media students watch news.

Key words

terrorism, islamic fundamentalism, media, medial education, medial communication, Moslems, Islam

SEZNAM LITERATURY

BONANATE, L. *Mezinárodní terorismus*. Praha: Columbus,s.r.o., 1994, ISBN80-85928-45-0

BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus I.* (a). Praha: Police History, 1999, ISBN 80-902670-1-7

BRZYBOHATÝ, M. *Terorismus II.* (b). Praha: Police History, 1999. ISBN 80-902670-4-1

BUBLAN, F. *Pět let v boji proti terorismu a Česká republika in Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. ISBN 978-80-87041-17-8

BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. Brno: Bannister and Principál, 2001, ISBN 80-85947-67-6

DANICS, Š. *Extremismus, hrozba demokracie*. Praha: Police History, 2002, ISBN 80-86477-07-X

IBANÉZ, L. de la Corte *Logika terorismu*. Praha: Academia, 2009, ISBN 978-80-200-1724-6

JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ, B. *Média s společností. Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 2003, ISBN 80-7178-697-7

KOLEKTIV AUTORŮ, *Evropská média a weby v české škole*. Praha: Nakladatelství Tauris, 2004, ISBN 80-211-0468-6

KOLEKTIV AUTORŮ, *Universum, všeobecná encyklopedie, 3. díl*. Praha: Odeon, 2000. ISBN 80-207-1063-9

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2009

KROPÁČEK, L. *Islám a západ. Historická paměť a současná krize*. Praha: Vyšehrad, 2002, ISBN 80-7021-540-2

KRULÍK, O. *Priority České republiky oblasti boje proti terorismu in Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. ISBN 978-80-87041-17-8

KŘÍŽKOVÁ, M. *Neviditelná menšina – analýza mediálního obrazu českých muslimů*, na webové stránce www.migraceonline.cz

MAREŠ, M. *Terorismus v ČR*. Brno: Centrum strategických studií, o.s. , 2005. ISBN 80-903333-8-9

MATAL, O. *Fundamentalismus*, na webové stránce www.policy.euweb.cz

McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál, s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-200-9

MÍČIENKA, M., JIRÁK, J. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, s.r.o., 2007. ISBN 978-80-7367-315-4

MÜLLER, Z. *Svaté války a civilizační tolerance* Praha: Academia, 2005, ISBN 80-200-1355-5

NOŽINA, M. *Mezinárodní organizovaný zločin v České republice*. Praha: Themis, 2003. ISBN 80-7312-018-6

PIKNA, B., *Politické nástroje EU pro boj s terorismem in Bezpečné Česko v bezpečné Evropě*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2007. ISBN 978-80-87041-17-8

POTŮČEK, J. Masmédia a terorismus, na webové stránce www.policy.euweb.cz

SARDAR, Z., MALIK, Z. A. *Islám*. Praha: Portál, s.r.o., 2004, ISBN 80-7178-882-1

SUCHÝ, A. *Mediální zlo – mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007. ISBN 978-80-7254-926-9

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Dotazník

Vážení studenti,

jmenuji se Vlastimil Klimša, pracuji jako státní zaměstnanec a v současné době jsem studentem 3. ročníku Sociální pedagogiky na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně.

Součástí mé bakalářské práce je výzkum, zabývající se mediálním obrazem terorismu a islámského fundamentalismu a jeho chápáním ve výchově na středních školách.

Prosím Vás o vyplnění dotazníku, pomůžete mi tím objektivně posoudit současný pohled na danou problematiku.

Dotazník je anonymní!

(Odpovědi označte křížkem x)

Děkuji za spolupráci.

---

1. Jste
  - a) žena
  - b) muž

2. Jste žákem (studentem)
  - a) základní školy
  - b) gymnázia
  - c) střední odborné školy
  - d) středního odborného učiliště

3. Uveďte, ve kterém předmětu jste se při svém studiu setkal(a) s různými typy médií a mediálních sdělení. (můžete uvést více možností)
  - a) v českém jazyce
  - b) ve výchově k občanství (občanské výchově)
  - c) v dějepise
  - d) v mediální výchově
  - e) v jiném předmětu (uveďte v jakém).....
  - f) nikde

4. Uveďte, jak jste byl(a) při svém studiu seznámen(a) s médii, mediální výchovou a typy mediálních sdělení.
  - a) dostatečně v současně vyučovaných předmětech
  - b) příliš ne, ale myslím, že nic takového nebudu ve svém životě potřebovat
  - c) nedostatečně a rád bych se s touto problematikou seznámil(a) blíže (např. v předmětu mediální výchova)

5. Vyberte, na kterém z těchto médií sledujete nejčastěji zpravodajství (politické zprávy).
  - a) na internetu
  - b) v televizi
  - c) v rozhlase
  - d) v novinách a časopisech

6. Uveďte, na které televizní stanici nejčastěji sledujete zpravodajství.
- a) ČT 1
  - b) ČT 2
  - c) Nova
  - d) Prima
  - e) ČT 24
  - f) na jiné stanici (uveďte na které) .....
  - g) nikdy nesleduji v televizi zpravodajství
7. Máte obavu, že v ČR hrozí možnost teroristických útoků?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
8. Uveďte, ve kterých novinách nejčastěji sledujete zpravodajství.
- a) Lidové noviny
  - b) Mladá fronta Dnes
  - c) Právo
  - d) Deník
  - e) Blesk
  - f) jinde (uveďte kde).....
  - g) v žádných novinách nesleduji zpravodajství
9. Myslíte si, že četnost zpráv o teroristických útocích a islámu může mít vliv na podcenění této problematiky?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
10. Uveďte, na kterých stránkách sledujete zpravodajství na internetu (můžete uvést více možností).
- a) www.seznam.cz
  - b) www.iHNed.cz
  - c) www.Aktuálně.cz
  - d) www.iDNES.cz
  - e) jinde (uveďte kde).....
  - f) nesleduji zpravodajství na internetu
11. Uveďte, na které rozhlasové stanici posloucháte nejčastěji zpravodajství.
- a) Český rozhlas – radiožurnál
  - b) EVROPA 2
  - c) Radio Impuls
  - d) Kiss 98 FM
  - e) Frekvence 1
  - f) jinde (uveďte kde) .....
  - g) nesleduji zpravodajství v rozhlase

12. Myslíte si, že vždy rozpoznáte, zda zpravodajství je objektivní?
- a) ano, vždy
  - b) spíše ano
  - c) spíše ne
  - d) málokdy
  - e) nikdy
13. Uveďte, ve kterém předmětu jste se při svém studiu dozvěděli o teroristických útocích a islámském fundamentalismu (můžete uvést více možností).
- a) ve výchově k občanství (občanské výchově)
  - b) v dějepise
  - c) v mediální výchově
  - d) v jiném předmětu (kterém).....
  - e) nikde
14. Uveďte, kde jste se při svém studiu dozvěděli o muslimech, jejich náboženství (islámu), jejich kultuře (můžete uvést více možností).
- a) v dějepise
  - b) ve výchově k občanství (občanské výchově)
  - c) v mediální výchově
  - d) v jiném předmětu
  - e) v televizi
  - f) jinde (uveďte kde).....
15. Uveďte, zda si myslíte, že zprávy týkající se teroristických útoků a islámského fundamentalismu jsou přesné a objektivní.
- a) jsou přesné, pravdivé a objektivní
  - b) jsou zveličené a vyvolávají zbytečnou paniku (ve skutečnosti situace není tak vážná)
  - c) jsou nedostatečné (nedozvídáme se celou pravdu a situace je ve skutečnosti vážnější)
  - d) nemohu sám posoudit
16. Zkuste posoudit, jak často se objevují ve zpravodajství zprávy týkající se terorismu a islámského fundamentalismu.
- a) příliš často
  - b) je jich přiměřené množství
  - c) málokdy
  - a) nemohu sám posoudit
17. Uveďte, kde jste byli seznámeni s výstavbou mešit v ČR.
- a) v televizi
  - b) v rozhlase
  - c) v tisku
  - d) nikde

18. Myslíte si, že to může mít negativní vliv na bezpečnost občanů v ČR?
- a) ano
  - b) ne
  - c) nevím
19. Myslíte si, že tažení proti teroristům přispěje k větší bezpečnosti na zemi?
- d) ano
  - e) ne
  - f) nevím
20. Jsou kroky, které dělá mezinárodní společenství dostačující pro obnovu oblastí, ve kterých proběhlo tažení proti terorismu?
- g) ano
  - h) ne
  - i) nevím